

MENOVÁ ODLUKA ČSR A FALŠOVANIE ČESKOSLOVENSKÝCH BANKOVKOVÝCH KOLKOV

V ROKOCH 1919–1920 V MEDZINÁRODNOM POROVNANÍ

ZBYŠEK ŠUSTEK

Jedným z dôsledkov rozpadu Rakúska-Uhorska v októbri až novembri 1918 bola menová dezintegrácia jeho bývalého územia. Išlo o zložitý proces, ktorý trval takmer tri roky. Jeho utajované prípravy v budúcom Československu sa začali ešte pred rozpadom monarchie.¹ Verejne sa začal v Kráľovstve Srbov, Chorvátov a Slovincov 12. decembra 1918 zákazom dovozu rakúsko-uhorských bankoviek.² Bodku za ním urobili Československo menovou reformou na Podkarpatskej Rusi v novembri 1920 a Taliansko v roku 1921 výmenou posledných obiehajúcich neoznačených rakúsko-uhorských bankoviek za líry na niektorých odľahlých ostrovoch v Jaderskom mori.³

Prechod nástupníckych štátov na nové meny alebo začlenenie území získaných od Rakúska-Uhorska do menových teritórií susedných štátov prebiehalo technicky i právne rôznymi spôsobmi. Taliansko a Poľsko po 12–16 mesačnom prechodnom období vymenili obiehajúce rakúsko-uhorské peniaze za svoje meny

-
- 1 Čeští poslanci odjeli do Švýcarska k dohode s českou vládou v Paříži. Lidové noviny, 24. 10. 1918, s. 5; Národe máš opět pověst Husitů a Českých bratrů. Čeští delegáti dostavili se večera po slavném uvítání, které jim uspořádal český lid, po 8. hodině večerní do plenární schůze Národního výboru, kde byli uvítáni s velkým jásotem. Národní listy, 6. 11. 1918, s. 1; Šustek, Z.: Otázka zavedenia frankovej meny v Československu v rokoch 1918–1925. Numizmatika, 29, 2020, s. 77–86.
  - 2 Jerković, S. R.: Narodna banka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslavije 1918–1931 godine. Doktorska disertacija. Universitet u Beogradu, Filozofski Fakultet, Beograd 2018, s. 189–193; Ugričić, M.: Novčani sistem Jugoslavije. Zavod za izdavanje udžbenika socialističke republike Srbije. Beograd 1968, s. 98–103.
  - 3 Šustek, Z.: Mena na Podkarpatskej Rusi 1918–1947. In: Hubený, D. (ed.): Zborník z konferencie Čtvrtstoleťí spolu. Československo a Podkarpatská Rus. Národní archiv, Praha, s. 143–162 (v tlači); Garber, P. M. – Spencer M. G.: Dissolution of the Austro-Hungarian Empire: Lessons for Currency reform. Princeton 1994, s. 44.

v stanovených kurzoch.⁴ Rovnaký postup uplatnilo aj Československo v jeseni 1920 na malých územných enklávach, kde v marci 1919 nemohlo nostrifikovať bankovky kolkovaním ako na väčšine svojho územia.⁵ Podobný postup použilo aj Lichtenštajnsko, ktoré z menovej únie s Rakúskom-Uhorskom prešlo do menovej únie so Švajčiarskom.⁶ Ostatné štáty zvolili v rôznom rozsahu označenie – validáciu, resp. nostrifikáciu obiehajúcich rakúskych bankoviek, v prípade Kráľovstva SHS a mesta Fiume (Rijeka) dokonca opakovane.⁷ Až po čase ich vymenili za definitívne platidlá.

Sériu menových odlúk začalo Kráľovstvo SHS. Po zákaze dovozu rakúsko-uhorských bankoviek z 12. decembra 1918 nechalo 8.–31. januára 1919 označiť všetky obiehajúce bankovky v hodnote 1, 2, 10, 20, 50, 100 a 1000 korún pečiatkami rôznych inštitúcií, vojenských útvarov a samosprávnych jednotiek (Obr. 1). Bol to spôsob chaotický, technicky nedokonalý a nepripravený, ale v daných podmienkach a časových možnostiach asi jedine uskutočniteľný. Jeho účelom bolo aj zistenie množstva korún obiehajúcich na území Kráľovstva SHS.⁸ Preto sa táto odluka nazýva aj „prvé štatistické kolkovanie.“

Nasledovalo Československo 3.–9. marca 1919 (na Slovensku 3.–12. marca) okolkovaním bankoviek 10 K III 1915, 20 K II 1913 I, 50 K II 1914, 100 K III 1912 a 1000 K I 1902 (Obr. 2). Okolkovanie bolo sprevádzané zadržaním polovice predložených bankoviek ako 1 % nútenej štátnej pôžičky. Za kolkovanie sa platil poplatok 1 % hodnoty okolkovaných bankoviek. Jeho zaplatenie sa však vykonalo až neskôr, zrážkou pri výplate zadržaných bankoviek.

Vo februári 1919⁹ sa Rakúsko a Maďarsko dohodli označiť svoje bankovky koordinovane červenou pretlačou hneď po tom, čo menovú odluku vykoná Čes-

4 Karpinski, Z.: *Ustroje pieniężne w Polsce od roku 1917*. Warszawa 1968, 279 s. + 16 tab.; Crapanzano, G. – Giulianini, E.: *Soldi di Italia*. Parma 1995, 388 s.; Garber, P. M. – Spencer M. G.: *Dissolution of the Austro-Hungarian Empire: Lessons for Currency reform*. Princeton 1994, 46 s.

5 Nařízení vlády republiky Československé čís. 453 ze dne 27. července 1920 o měně na Vitorazsku a Valčicku. Sbíрка zákonů a nařízení státu československého, částka XCIII z 31. července 1920; Nařízení vlády republiky Československé čís. 576 ze dne 12. října 1920 o měně na Podkarpatské Rusi a na Slovensku, pokud tam nebylo kolkováno. Sbíрка zákonů a nařízení státu československého, částka CXIX z 23. října 1920.

6 Quaderer, R.: *Von der Krone zum Franken*. In: *Die Währungsfrage nach dem Ersten Weltkrieg, Festschrift zum 150-Jahr-Jubiläum der Liechtensteinischen Landesbank*. Vaduz 2011, s. 49–60.

7 Bornha, B.: *Papirni novac bivše Jugoslavie i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Jugoslavia and the States of the States of former Yugoslavia 1767–2002*. Zagreb 2002, s. 280.

8 Pressburger, S.: *Oesterreichische Notenbank 1816–1966. Geschichte des Oesterreichischen Noteninstituts*. Wien 1966, s. 325; Ugričić, M.: *Novčani sistem Jugoslavije*, s. 98–99; Jerković, S. R.: *Narodna banka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, s. 189–190.

9 Šustek, Z.: *Nostrifikácia rakúsko-uhorských bankoviek v Maďarsku v rokoch 1919 a 1920 v zrkadle dobovej tlače*. Zborník k 70. narodeninám prof. Attila Pandulu (v tlači).

koslovensko. Tento zámer zverejnila rakúska tlač už 23. februára 1919, teda dva dni pred prijatím zákona o kolkovaní v ČSR.¹⁰ Avšak túto dohodu naplnilo len Rakúsko, keď 12.–24. marca 1919 označilo bankovky 10 K 1915, 20 K III 1913 I, 20 K III 1913 II, 50 K II 1914, 100 K III 1912, 1000 K I 1902 a 10 000 K I 1918. Uskutočnilo to bez akýchkoľvek poplatkov výmenou bankoviek za bankovky vopred označené v Tlačiarňi cenných papierov Rakúsko-uhorskej banky a v Štátnej tlačiarňi vo Viedni červenou pretlačou DEUTSCHÖSTERREICH (Obr. 3). Dodatočne, až v januári 1920 boli takto označené aj bankovky 1 K I 1916 a 2 K II 1917. Keďže tieto bankovky boli červené, bola na pretlač zvolená čierno-zelená farba (Obr. 3).¹¹ Išlo však len o označenie novo vytlačených bankoviek, ktorými sa v tejto úprave postupne nahrádzali opotrebované. Staré ostali v obehu bez označenia a postupne boli sťahované.

V Maďarsku sa v marci 1919 označenie bankoviek dohodnuté s Rakúskom neuskutočnilo kvôli zdržaniu technických príprav a najmä kvôli štátnemu prevratu 21. 3. 1919.

Ako tretí nástupnícky štát nostrifikovalo rakúsko-uhorské bankovky 10 K II 1904, 10 K III 1915, 20 K III 1913 I, 50 K I 1902, 50 K II 1914, 100 K III 1912, 1000 K I 1902 Rumunsko. V Sedmohradsku sa malo pečiatkovať od 10. 6 do 10. 7 1919¹² a v Bukovine od 16. 6. do 15. 7. 1919.¹³ Dodatočne sa rozhodlo pečiatkovať aj 20 K III 1913 II a 10 000 K I 1918¹⁴ a pečiatkovanie bolo predĺžené do 28. 8. 1919.¹⁵ Rakúsko-uhorské bankovky označilo čiernymi odtlačkami bronzových pečiatok, podobných poštovým. V kruhopise mali text ROMANIA TIMBRU SPECIAL (Rumunsko špeciálna známka) a v strede štátny znak. Obe nariadenia neurčovali, ako sa majú bankovky pečiatkovať. To však bolo upresnené tak, že v Sedmohradsku sa

10 Der Krieg in seinen wirtschaftlichen Folgen. Notenaufstempelung und Zwangsanleihe. Neue freie Presse, Nr. 19576, 23. 2. 1919, s. 14–15.

11 Pressburger, S.: Oesterrreichische Notenbank, s. 316–332; Kranister, W.: Die Geldmacher. Vom Gulden zum Schilling. Wien 1985, s. 142.

12 Ordonanță 4890 în chestiunea stampilării bancnotelor de coroane. Gazeta oficială publicată de Consiliul dirigent al Transylvaniei, Banatului și Ținuturilor din Ungaria, 25–31 maiu 5-12-16 Iun. 1919, Nr. 31–35, s. 3–4.

13 Ordonanța Nr. 65 Ministrului delegat la Cernăiți din 7 Iunie 1919 privitoare la stampilarea biletelor de bancă ale băncii austro-ungare. Monitorun Bucovinei, Anul 1919, fascicula 37, 7. 7. 1919, s. 1.

14 Ordonanță înțregitoare 6762 în chestiunea stampilării bancnotelor de coroane. Gazeta oficială publicată de Consiliul dirigent al Transylvaniei, Banatului și Ținuturilor din Ungaria, 10-17-21-26 Iulie 1919, Nr. 31–35, s. 3.

15 Ordonanță 8129-1919 în chestiunea stampilării bancnotelor de coroane. Gazeta oficială publicată de Consiliul dirigent al Transylvaniei, Banatului și Ținuturilor din Ungaria, 30 Iulie – 6 August 1919, Nr. 45–46, s. 3–4.

pečiatkovala maďarská strana bankoviek cez uhorský znak (Obr. 4) a v Bukovine nemecká strana Obr. 4).¹⁶ 1- a 2-korunáčky sa nepečiatkovali, ale mali sa prihlásiť k registrácii. Za pečiatkovanie sa vyberal poplatok 1 % a po predĺžení pečiatkovania sa zvýšil na 2%.¹⁷ Rovnakým spôsobom ako v príslušnom Sedmohradsku nostrifikovalo Rumunsko bankovky aj na východe Podkarpatskej Rusi, ktorý okupovala Rumunská kráľovská armáda.¹⁸

Mesto Fiume (Rijeka) na základe zákona z 9. 4. označilo 18. 4. 1919 všetky obiehajúce bankovky 1 K I 1916, 2 K I 1914, 2 K II 1917, 10 K II 1904, 10 K III 1915, 20 K I 1913, 50 K II 1914, 100 K III 1912 a 1000 K I 1902 čiernymi pečiatkami s textom CITTA DI FIUME (Obr. 5). Potom, čo 12. 9. 1919 obsadil generál Gabriel D'Anunzio Rijeku, nechal pre potrebu svojich jednotiek označiť malé množstvo bankoviek nájdených v pobočke RUB čiernou pečiatkou so Savojským krížom (Obr. 5). Kvôli údajnému výskytu falzifikátov zopakovalo Fiume ich označenie 3. 11. 1919 až 30. 4. 1920 komplikovanejšími čiernymi pečiatkami s veľkou päťramennou hviezdou (Obr. 5).¹⁹

Kráľovstvo SHS nostrifikáciu opakovalo 26. 11. 1919 až 11. 1. 1920 nalepením kolkov len na bankovky 10 K I 1915, 20 K 1913 I, 50 K I 1914, 100 K III 1912 a 1000 K I 1902 (Obr. 6). Za kolkovanie sa platil poplatok 20 % nominálnej hodnoty predložených bankoviek. Opakovaná nostrifikácia sa nazýva aj „druhé štatistické kolkovanie“.

Ako posledný štát nostrifikovalo 8. 3. až 15. 4. 1919 (po niekoľkých predĺženiach) rakúsko-uhorské bankovky 10 K II 1904, 10 K III 1915, 20 K III 1913 I a 20 K III 1913 I, 25 K I 1918, 50 K II 1914, 100 K III 1912, 200 K I 1918, 1000 K I 1902 a 10 000 K I 1918 Maďarsko (Obr. 7).²⁰ Dôvodom oneskorenia boli politické a hospodárske zmätky a perzekúcie vedúcich osobností peňažných ústavov počas Maďarskej republiky rád (21. 3.–7. 8. 1919) a následná rumunská okupácia väčšiny územia do apríla 1920, ako aj komplikovaná vnútropolitická situácia. Oproti zámeru z marca 1919 meniť peniaze 1:1 bez poplatku, sa rozhodlo Maďarsko podľa

16 Luchian, O. – Buzdogan, G. – Oprescu C. C.: Monede și bancnote românești. București 1977, s. 358–364; Kirîțescu, C. C.: Sistemul bănesc al leului și precursorii lui, Vol. II. București 1997, s. 283.

17 Ordonanță 8129-1919 în chestiunea stampilării bancnotelor de coroane. Gazeta oficială publicată de Consiliul dirigent al Transylvaniei, Banatului și Ținuturilor din Ungaria, 30 Iulie – 6 August 1919, Nr. 45–46, s. 3–4. Termín na pečiatkovania sa predĺžil do 28. 8. 1919 s tým, že nepečiatkované bankovky sa menili za už opečiatkované a to len v bankách v miestach, kde sídlili župné pečiatkovicie komisariáty. Za výmenu sa vyberal poplatok 2 % menenej hotovosti.

18 Šustek, Z.: Mena na Podkarpatskej Rusi 1918–1947.

19 Borná, B.: Papirni novac bivše Jugoslavije, s. 280.

20 Šustek, Z.: Nostrifikácia rakúsko-uhorských bankoviek v Maďarsku v rokoch 1919 a 1920 v zrkadle dobovej tlače.

vzoru Československa na jar 1920 zadržat pri nostrifikácii polovicu predložených hotovostí ako 4 % nútenú štátnu pôžičku. Číselne vyššie zúčroenie však len ťažko kompenzovalo straty majiteľov spôsobené rýchlym znehodnocovaním maďarskej koruny.²¹

Posledným väčším územím (porovnaj nižšie Taliansko), kde obiehali neoznačené rakúsko-uhorské bankovky, bola západná časť Podkarpatskej Rusi. Vráťane rumunsky nostrifikovaných bankoviek sa menili na celej Podkarpatskej Rusi na prelome októbra a novembra 1920 za československé štátovky. Výmena korunových bankoviek na jej území, na dvoch enklávach dodatočne pripojených k ČSR (Vitorazsko a Valticko) a v niektorých obciach južne od Košíc mala charakter konfiškačnej menovej reformy postihujúcej vysoké sumy a vklady.²² Voči chudobnému obyvateľstvu mala naopak, vzhľadom na znehodnotenie rakúsko-uhorských bankoviek voči československej korune, charakter sociálneho opatrenia, resp. daru československého štátu obyvateľom týchto území.²³

Rakúsko-uhorských mincí sa vyššie uvedené opatrenia netýkali. Mince si v nástupníckych štátoch zachovali platnosť až do ich úplnej náhrady definitívnymi mincami alebo *via facti* do úplnej straty hodnoty v dôsledku povojnovej inflácie.

Nostrifikačné označenia bankoviek – ručné pečiatky (Kráľovstvo SHS, Rumunsko, Fiume), strojové pretlačé (Rakúsko, Maďarsko, Československo 1000-korunáčky) a nalepované kolký (Československo 10- až 100-korunáčky, Kráľovstvo SHS 10- až 1000-korunáčky pri druhom kolkovaní) – sa stali predmetom rozsiahleho falšovania, ktoré vyvolávalo vážne poruchy peňažného obehu a spôsobovalo nemalé straty a neprijemnosti úradom i jednotlivcom.²⁴ V Československu boli

21 Botos, J.: A korona, pengő és forint inflációja (1900–2006). Szaktudás kiadó ház. Budapest 2006, s. 64–81.

22 Nařízení vlády republiky Československé čís. 453 ze dne 27. července 1920 o měně na Vitorazsku a Valticku. Sbírnka zákonů a nařízení státu československého, částka XCIII z 31. července 1920; Nařízení vlády republiky Československé čís. 576 ze dne 12. října 1920 o měně na Podkarpatské Rusi a na Slovensku, pokud tam nebylo kolkováno. Sbírnka zákonů a nařízení státu československého, částka CXIX z 23. října 1920.

23 Šustek, Z.: Mena na Podkarpatskej Rusi 1918–1947.

24 Falešné bankovky v Ostravě. Lidové noviny, 6. 6. 1919, s. 5. Stokorunové bankovky peňažné ústavy odmietali prijatť kvôli falzifikátom z Poľska, obchodníci ich prijímali na reverz a banky ich spisovali podľa čísiel a zasielali na overenie pravosti; Potíže se stokorunovými bankovkami. Národní listy, 4. 7. 1919, s. 4; Tisícikoruna. Řetěz plný nebezpečí. Národní listy, 7. 8. 1919, s. 2. Klient dostal na pošte dve 1000-korunáčky, pošta mu odmietla o nich vydatť potvrdenie. Jedna z nich bola po prechode niekoľkými ústavmi označená v Živnobanke za falošne okolkovanú, a postupne sa vrátila ku klientovi, ktorému pošta odmietla vyplatitť náhradu, lebo nemal potvrdenie, ktoré mu predtým odmietla vydatť; Falzifikáty bankovek. Lidové noviny, 24. 6. 1919, s. 4. Združenie čs. úradníctva peňažných ústavov zorganizovalo poradu, na ktorej bude riešiť upokojenie verejnosti, potieranie znepokojujúcich správ o falzifikátoch a vybudovanie dôvery k ministerstvu financií. Išlo však o falošne upokojovanie napesto ostrážitosti a dobrej informovanosti;

poruchy peňažného obehu aj predmetom interpelácie 22 poslancov Národného zhromaždenia 24. 6. 1919 na ministra financií. Poslanci okrem vážnych problémov s pašovaním 1- a 2-korunových bankoviek, pripomenuli, že Kalamita nespochívá iba v týchto bankovkách, ale roznáša sa povest' o falošných kolkoch na väčších bankovkách, ktorá má priam katastrofálny účinok na trh, keď neverí sa ani kupujúcemu, ani obchodníkovi, ktorý chce udať alebo vymeniť kolkované bankovky. Trh životných potrieb sa tak stáva nemožným a nebezpečným a hrozí plným anarchizmom. Žiadali ministra financií, aby vydal v záujme upokojenia verejnosti poučenie o povestiach o falošných kolkoch a o tom, ktoré kolky sú pravé a ako ich možno rozoznať od falošných.²⁵

Osobitnou poruchou peňažného obehu bolo na Podkarpatskej Rusi a na Slovensku vykupovanie kolkovaných bankoviek za $\frac{1}{4}$ až $\frac{1}{2}$ nominálnej hodnoty pod zámienkou, že sú falošné a pri výmene budú úplne zhabané.²⁶ Falšovanie kolkov tak bolo jedným z mnohých krízových javov politicky i hospodársky zložitého obdobia prvých rokov po 1. svetovej vojne.

Na rozdiel od iných štátov bola falšovaniu československých bankovkových kolkov venovaná v literatúre značná pozornosť.²⁷ Svojim rozsahom však toto falšovanie nebolo najväčšie a vôbec neišlo o československé špecifikum. Naopak bol to sprievodný jav spoločný pre menový vývoj všetkých nástupníckych štátov Rakúsko-Uhorska, ktoré tento spôsob nostrifikácie použili. Cieľom tohto príspevku je ukázať tento jav v širších medzinárodných súvislostiach a naznačiť jeho časovú koincidenciu a prelínanie medzi jednotlivými nástupníckymi štátmi.

Přijímání starých 100korunových bankovek. Lidové noviny, 24. 10. 1919, s. 3. Ponos na to, že obchodníci odmítají bankovky přijímat a výstraha, že ich odmietanie je trestné; Přijímání storkorunových bankovek. Lidové noviny, 31. 10. 1919, s. 6. Odozva na článok z 24. 10. s množstvom otrasných podrobností z každodenných hotovostných platieb a nerovnomerného rozdelenia rizika; Peněžní nesnáze na Boskovsku. Lidové noviny, 3. 1. 1920. Kvôli výskytu falošných kolkov všetci, úrady aj jednotlivci odmítajú přijímat 20-horunáčky, hoci s nimi sami platia.

25 Dotaz členů Národního shromáždění Vlad. Hatláka, Vil. Votruby, V. Rebiše, B. Fischera a soudruhů na ministra financí v záležitosti kalamity s drobnými bankovkami peněžními a rozšiřování bankovek s falešnými kolky 24. 6. 1919. Tisk 1223.

26 Divný pořádek v Příkarpatské Rusi. Lidové noviny, 16. 11. 1919, s. 5. Židovskí obchodníci v Košiciach menia občanom P. Rusi nekolkovaných 200 K za 50 k s falošným kolkom; Okolkované bankovky na Slovensku. Lidové noviny, 31. 12. 1919: s. 4. Výkup kolkovaných bankoviek za 50% nominálnej hodnoty pod zámienkou, že sú falošné a pri výmene za štátovky budú zhabané

27 Hlinka, B.: Několik poznámek k množství a původu padělaných bankovkových kolků 1919. Notafie 1986, sjezdové číslo, s. 15–20; Hlinka, B.: Atentáty na peníze. Svoboda, Praha 1987, 325 s.; Homola, A.: Padělání československých kolků v Maďarsku. Notafie 32, 1992, s. 20–26; Homola, A.: Padělání československých kolků v Maďarsku. Merkur revue, 9 (6), 2004, s. 30–31; Peroutka, F.: Budování státu. Československá politika v letech popřevratových. 2-2, rok 1919. Praha 1934, s. 1219.

Falšovanie nostrifikačných označení bankoviek v nástupníckych štátoch

V niektorých nástupníckych štátoch sa v obehu začali vyskytovať falzifikáty nostrifikačných označení bankoviek alebo špekulácie s nimi už počas nostrifikácie.²⁸ Jednotlivé štáty, resp. ich úrady poverené správou meny však k ich falšovaniu zaujímali rozdielny prístup.

Československo

V ČSR boli prvé falzifikáty kolkov zistené v severozápadných Čechách (Liberec)²⁹ a v Prahe.³⁰ Už v prvý deň nostrifikácie v ČSR rakúsky denník Sonn- und Montags-Zeitung dokonca uverejnil výzvu na falšovanie československých kolkov a zaplavenie Československa falošnými kolkami.³¹ Išlo o prejav záujmových skupín, ktoré sa s rozpadom monarchie a jeho dôsledkami nestotožňovali. Výskyt bankoviek s falošnými kolkami sa stal v nasledujúcich mesiacoch v ČSR každodennou realitou. Nešlo len o ich častý výskyt, ale aj o konfrontáciu verejnosti s obťažným overovaním pravosti kolkov, resp. často priam s nemožnosťou, aby laik falzifikáty rozoznal.

Príčinou tohto stavu bola nízka kvalita a značná premenlivosť pravých kolkov, spôsobená časovým tlakom (necelé dva mesiace) na vytlačenie 244 mil. kusov a ich distribúciu do výmenných stredísk. Nízku kvalitu spôsoboval aj nekvalitný papier, ktorý bránil dokonalému prenosu farby. Opisy kolkov zverejnené v zbierke zákonov³² boli všeobecné, bez vyobrazení a uvedenia použitých techník tlače a špecifikácie ich vlastností, čo bolo dôležité najmä pri 20- a 50-halierových kolkoch. Preto poskytovali len základnú predstavu o vzhľade kolkov, ale nie o ich ochranných znakoch (Obr. 8).

Opis 10-korunových kolkov vytlačených priamo na 1000-korunáčkach dokonca zamlčoval, že pravé kolky majú šesť variantov (Obr. 8) s výraznými roz-

28 Prvý den kolkování vedl k zatčení 8 lidí. Národní listy, 4. 3. 1919, s. 4; 100 K československé republiky 120 K rakouských. Tvrdí se, že bankovky jsou dokonce padělané. Národní listy, 8. 3. 1919, s. 2; Šustek, Z.: Nostrifikácia rakúsko-uhorských bankoviek v Maďarsku v rokoch 1919 a 1920 v zrkadle dobovej tlače.

29 Z čeho se Němci radují. Lidové noviny, 6. 3. 1919, s. 5. Za 1000 K v nekolovaných bankovkách sa predáva 800 K vo falošne kolkovaných. Krížia sa tým zábery čsl. vlády. Nemci sa tým de facto okrádali sami.

30 Vyráběli falešné kolky. Národní listy. 16. 3. 1919, s. 4.

31 Německo-Rakousko – penězokazem? Vídeňský list navrhuje, aby naše republika byla zaplavena padělanými bankovkami. Národní listy, č. 51, 3. 3. 1919, s. 2.

32 Nařízení ministra financí ve srozumění s ministrem spravedlnosti č. 86 ze dne 25. února 1919 o okolkování bankovek vydaných Rakousko-uherskou bankou a nalézajících se na území československého státu. Sbíрка zákonů a nařízení, částka XVIII ze dne 25. února 1919.

dielmi v ornamentike, reprodukcii portrétu F. Palackého a v tvare písma.³³ Tieto rozdiely presahovali bežnú mieru rozdielov medzi pravou, kvalitne vytlačenou ceninou a jej prípadným podareným falzifikátom. Pokladníci (niektorých) peňažných ústavov síce dostali hárkky s odtlačkami šiestich variantov pravých 10-korunových kolkov (Obr. 9), ale ich poloha na hárkoch bola náhodná, bez označenia jednotlivých variantov.³⁴ To sťažovalo prípadné konzultácie medzi pokladníkmi rôznych peňažných ústavov. Pred prijatím falzifikátu chránili tieto vzory len do určitej miery. Bolo totiž potrebné porovnávať šesť vzorov vytlačených na čistom bielom papieri s odtlačkom na posudzovanej 1000-korunáčke, kde dochádzalo k skresľovaniu obrazu kolku interferenciou s obrazom bankovky a s dvoma ochrannými podtlačovými rastrami. Verejnosť tieto vzory k dispozícii nemala.

Paradoxne úrady tieto problémy verejne bagatelizovali tvrdeniami, že falošné 10-korunové kolky sa líšia veľmi odlišným portrétom F. Palackého a sú zväčša „velice nepodařené“, čo je pravda len na niektorých typoch falzifikátov, a že farby, ktorými boli pravé 10-korunové kolky tlačené, majú chemické zloženie známe len trom zasvätencom.³⁵ To je síce na expertnej úrovni overovania pravosti cenín bežné, ale v každodennom živote to nikomu nepomôže.

20-halierové kolky, lepené na 20-korunáčkach, mali mať podľa nezverejnených údajov dva varianty. Jeden základný, tlačený autotypickou hĺbkotlačou, a druhý, tlačený krátko pred dokončením zákazky kvôli časovému tlaku na jej splnenie litografiou.³⁶ Nakoniec z obavy pred podozreniami z falzifikátov nemali byť litografiou tlačené 20-halierové kolky dané do obehu vôbec alebo nanajvýš v malom množstve. Avšak medzi vzormi pravých kolkov vlepými v prílohe citovaného diela nie sú, napriek tomu, že je málo pravdepodobné, že by pracovník skúšobne bankoviek, ktorý prílohu zostavoval, o nich nevedel.³⁷ Zdá sa aj, že ich nemal k dispozícii ani autor citovaného diela, vysoko postavený úradník Bankového úradu Ministerstva financií. Isté je, že ani na veľkom množstve hojne zachovaných kolkovaných 20-korunáčiek litografiou tlačené kolky, ktoré by bolo možné považovať za pravé, zatiaľ objavené neboli.³⁸

---

33 Leopold, K.: Vzpomínky z prvních dob ministerstva financí. Díl I., Část revuální, Praha 1928, s. 119. Zkušebna platidel ČNB, nezaraďené, kompletná kópia, archív autora.

34 Leopold, K.: Vzpomínky, príloha XXIV, s. 4.

35 O padělcích kolků na bankovkách. Národní listy, 11. 7. 1919, s. 4; Šustek, Z.: Typizácia a klasifikácia falzifikátov československých desaťkorunových bankovkových kolkov z roku 1919. Numizmatika 23, 2013, s. 48–103.

36 Tamže.

37 Leopold, K.: Vzpomínky, príloha XXIV, s. 2.

38 Šustek, Z.: Typizácia falošných bankovkových kolkov v hodnote 20 halierov a 1 koruna z roku 1919.

Pravé kolký v hodnotách 10 a 50 halierov majú len jeden variant, ale vykazujú značné individuálne rozdiely v odtieňoch a intenzite farby a v pravidelnosti jej nánosu (Obr. 8). Dochádzalo k vypadávaniu niektorých častí obrazu alebo naopak k zalievaniu priestorov medzi obrazovými prvkami postavenými tesne vedľa seba. Najväčšiu šírku variability možno pozorovať na 10-halierových kolkoch, kde dokonca jeden zo zvlášť nekvalitných exemplárov bol improvizovane označený ako falzifikát. Je to jediný autorom zistený prípad chybného označenia pravého kolkú za falzum.

Na 20- a 50-halierových kolkoch tlačených autotypickou hĺbkotlačou vznikali rozdiely v obraze aj drobnými vertikálnymi posuvmi papiera s rozmazaním obrazu vo vertikálnom smere (Obr. 8).³⁹

Prípadné publikovanie vzorov pravých kolkov v dennej tlači strácalo pri jej technickej úrovni zmysel. Umožňovala totiž reprodukovat len perovkové kresby a ojedinelo len nekvalitné zinkografické reprodukcie fotografií. Niektoré peňažné ústavy si vypomáhali vlastnoručne zhotovenými pomôckami s nalepenými falzifikátmi kolkov (Obr.).

Uvedené nedostatky a variabilita tlače pravých kolkov vyvolávali pochybnosti o pravosti konkrétnych exemplárov. To sa stalo príčinou paradoxného javu – niektorí falzifikátori sa nepokúšali napodobniť vzhľad pravých kolkov, ktoré používali ako predlohu, ale nejasné časti obrazu a nápisy korigovali ako vlastné fantazijné kresby. Od pravých kolkov sa tak síce značne odchyľili, ale pri pomerne kvalitnej tlači takéto falzifikáty navonok pôsobili oveľa dôveryhodnejšie ako mnohé pravé kolký. To malo ďalší paradoxný dôsledok – viacerí falzifikátori si vybrali ako predlohu práve takto „vylepšené“ falošné kolký a *de facto* sa tak stali výrobcami „hyperfalzifikátov“... Týka sa to hlavne 10-halierových a 1-korunových kolkov, kde sú fantazijne korigované výplne priestorov na bokoch slovenského znaku a neraz je zmenený aj tvar písma vo vyznačení hodnoty kolkú (Obr. 10).⁴⁰

Pochybnosti o pravosti kolkov mohla vyvolávať aj výtvarná štylizácia ich obrazu. Na 10-halierových a 1-korunových kolkoch, ktoré majú zhodný obraz a líšia sa len farbou a vyznačenou hodnotou, je totiž hlava heraldického leva zobrazená bez hrivy a okraje hrivy sú schematicky naznačené len na ľavom boku hrudi. Kvôli nepravidelnému nánosu farby na niektorých kolkoch však neraz chýbajú aj tieto náznaky. Zjednodušujúca štylizácia bola logickým riešením autora návrhu kolkú (pravdepodobne A. Mucha), ktorý sa musel vyrovnat s nedostatkom priestoru na zobrazenie heraldického leva v kompozícii štyroch krajinských znakov.

Numizmatika, 27, 2017, s. 86–172.

39 Šustek, Z.: Typizácia falošných bankovkových kolkov, s. 88.

40 Šustek, Z.: Falošné československé bankovkové kolký v hodnote 10 halierov z roku 1919: typizácia a klasifikácia, Numizmatika 21, 2006, s. 259–319; týž: Typizácia falošných bankovkových kolkov, s. 120–153.

U všímavejších pozorovateľov, ovplyvnených strachom zo silne medializovaného výskytu falzifikátov, aj štylizácia obrazu leva mohla vyvolávať pochybnosti o pravosti kolkov. Ukazuje to humorne ladený príbeh pri platení útraty v bratislavskej krčme, kde čašník odmietol prijať kolkovanú 100-korunáčku s námietskou, že musí byť falošná, lebo na miesto hlavy leva je na kolku zobrazená hlava medveďa...⁴¹ Z rozhovoru s hosťom vyplýva, že čašník mal kolky naozaj podrobne preštudované a podobným spôsobom asi odmietal aj iné okolokované bankovky, ak mu boli podozrivé. Z diskusie, do ktorej vstúpili aj ďalší hostia, ďalej vyplýva, že ľudia boli v otázke pravosti kolkov dokonale dezorientovaní.

Výskyt falošných kolkov zaznamenala denná tlač v ČSR prvý raz 13. marca 1919.⁴² O dva dni neskôr, 15. marca, informovala o predaji falošných kolkov Židmi vo viedenskom Leopoldstadte, že za 100 Kč požadujú 105 rakúskych korún.⁴³ Nasledujúci deň už informovala o zatknutí výrobcov falošných kolkov v Prahe. Jeden falošný korunový kolok predávali za 10 korún, pričom už 10. marca bola zatknutá v hoteli Imperial skupina poľských Židov, ktorí od nich falošné kolky kúpili.⁴⁴ Podobne v Ostrave bola 29. 3. 1919 zadržaná skupina haličských a ostravských Židov, ktorí obchodovali s falošnými kolkami. 1-korunové kolky predávali po 5 K. Bolo u nich nájdených 4000 kolkov.⁴⁵ Neskôr denná tlač informovala o výskyte falošne okolokovaných bankoviek zhruba raz až dva razy týždenne,⁴⁶ niekedy dokonca na jednej strane v tom istom čísle.⁴⁷ Naopak v lete 1919 tieto správy z tlače prechodne vymizli, azda kvôli cenzúre, podobne ako koncom jari a v lete 1920 v Maďarsku.⁴⁸ Neskôr novinové správy prevažne zaznamenávali len samotný výskyt falošných kolkov alebo konštatovali odmietanie⁴⁹ príjmu kolkovaných bankoviek. Udržia-

41 značka Alda, 1919: Hamis? Híradó, 23. mája 1919, s. 3; Šustek, Z. – Soós, F.: Osztrák-magyar bankjegyek csehszlovák felülbélyegzésének hamisításai a mindennapi életben. Az érem 74, 2019, s. 53–55.

42 Povážlivé jevy. K podvodům s kolky a známkami. Národní listy, 13. 3. 1919, s. 2.

43 Všelicos. Novým druhem podvodů je obchod s kolky a kolkovanými bankovkami naší republiky. Národní listy, 15. 3. 1919, s. 2.

44 Vyráběli falešné kolky. Národní listy. 16. 3. s. 4.

45 Dopadení falšovatelé kolků na Ostravsku. Národní listy, 30. 3. 1919, s. 3.

46 Šustek, Z.: Československé bankovkové kolky z roku 1919 a ich falzifikáty. Numismatik 1, 1995, s. 81–87.

47 Němci padělají kolky na bankovkách. Vídeňská výroba kolků na čs. stokorunové bankovky. Lidové noviny, 22. 5. 1919, s. 3.

48 Šustek, Z.: Nostrifikácia rakúsko-uhorských bankoviek v Maďarsku v rokoch 1919 a 1920 v zrkadle dobovej tlače.

49 Falešné kolky působí zlou krev. Lidové noviny, 7. 1. 1919, s. 4. Začiatkom r. 1920 už nikto nič na východnom Slovensku nechcel predať, nikto nemal ku kolkovaným bankovkám dôveru, na pošte podozrivé vracali majiteľom na miesto, aby ich zadržali. Spory vyvolávali nenávisť k českým

vali tak prirodzený strach ľudí pred príjmom falzifikátov a pred prípadným obvi-
nením, že sami niekomu falzifikátom zaplatili. Menej často noviny prinášali kon-
krétnejšie údaje o páchateloch a mieste činu⁵⁰ alebo sa pokúšali o popis falošných
kolkov (pozri ďalej).

Medzi početnými správami o falošných kolkoch vyniká správa Národných
listov o prípade tajomníka finančnej prokuratúry Kamila Ecksteina, ktorý v Kol-
kovom úrade v Prahe odviezol 10 stokorunáčok, na ktorých boli po jeho odchode
zistené falošné kolky. Národné listy ďalej referovali, že „tajomník povzbudený

úradníkom; Nechce brát kolkované peníže. Rovnosť, 11. 12. 1919, s. 4. Predávačka v mliekárni
v Brne odmietala kolkované 10- a 20-korunáčky a hromadila veľké množstvá drobných.

- 50 Haličtí židí skúdcí našeho státu. Lidové noviny, 31. 3. 1919, s. 2. Skupina židov predávala fa-
lošné 1-korunové kolky v Opave za 5 K, v Ostrave za 15 K a Tešíne za 25 K; Padělané kolky na
stokorunových bankovkách. Lidové noviny, 12. 5. 1919, s. 36. Zachytené falošné kolky pochá-
dzajúce z Haliča; Falešné kolky na bankovkách. Lidové noviny, 3. 5. 1919, s. 6-7. Kolky šírené
haličskými židmi v Michalovciach mali stačiť na okolkovanie bankoviek v hodnote 7 000 000
K. Zabavené im boli nekolované i falošne okolované bankovky v hodnote 7000 K; Dobezná-
my J., 1919: 100 kor. bankovky. Považské listy, 28. 11. 1919, s. 1; Medvecký, 1919: Pozor na
peniaze, Slobodný Slovák, 2, č. 25, s. 1, (14. 6. 1919); Falošné stokorunové bankovky. Slobodný
Slovák, 2, 4. 1919, s. 4; Hnízdo penězokazců ve Výprtech. Lidové noviny, 13. 6. 1919, s. 3. Uve-
dený kamenotlačiar Arnošt Schulz, a niektorí rozšiřovatelia; Poľská agitátorka pašovala falešné
kolky. Lidové noviny, 25. 10. 1919, s. 5. Anna Nardelly z Tešína vo veľkom rozsahu pašovala
10- a 20-korunáčky s falošnými kolkami; „Kolkaři“ v kancelári Poldiny huti na Kladně. Lidové
noviny, 26. 10. 1919, s. 6. V Poldine hute a následne v obchodoch v Kladne boli prostrední-
ctvom Grety Biňovské od haličských židov z Tešína rozšírené falošne okolované bankovky za
196 700 K; Falešné kolky. Lidové noviny, 30. 10. 1919, s. 5. Otto Hertl z Bavorska prepašoval
za 90 000 K falošné tisícokorunáčky; Pět milionů bankovek s falešnými kolky. Lidové noviny
3. 11. 1919, s. 2. Bankovky v tejto hodnote boli zachytené při prechode hraníc z Rakúska oso-
bám sledovaným úradom čsl. splnomocnenca vo Viedni; Falešné kolky v kravatě. Lidové no-
viny, 6. 11. 1919, s. 1. Falošné kolky objavené v kravate cestujúceho Žida; Výroba čs. bankovek
ve Vídni. Nové koruny, stokoruny, kolky na tisícokoruny. Sedm penězokazců. Lidové noviny,
10. 11. 1919, s. 3. Zatknutie skupiny, ktorá falšovala 100 Kč I 1919 a československé kolky na
rakúsko-uhorské 1000-korunáčky; Podvedení dráteníci. Lidové noviny, 13. 11. 1919, s. 5. Dvaja
drotáři pracovali v Rakúsku. Pred návratom do ČSR si všetky peniaze vymenili v banke v Sv.
Hypolite za československé kolkované. V Brne ich obchodník upozornil, že sú falošné. Odišli
sa poradiť na políciu, kde im zhabali celých 2450 K; Cizopasníci. Lidové noviny, 26. 11. 1919, s.
5. Sedem falšovatelov je zavretých v užhorodskej väznici; Výroba padělaných kolků ve Vídni.
Lidové noviny, 28. 11. 1919, s. 5. Podľa úradu čsl. splnomocnenca v Leopoldsdorfe vo Viedni je
falšovateľská dielňa, boli zatknutí dvaja robotníci s 20- a 50-halierovými falošnými kolkami;
Padělatel našich kolků ve Vídni. Lidové noviny 27. 1. 1920, s. 3. Falšovatelja predali v kaviar-
ni v II. okrese 150 000 kolkov za 60 000 K, u jedného zo zatknutých bolo nájdených ďalších
150 000 kolkov; Falošné stokorunové bankovky, vo Viedni zachytená skupina piatich mladí-
kov, ktorá kupovala po 90 K nekolované 100-korunáčky a lepila na ne falošné československé
kolky. Slobodný Slovák, s. 4, 31. 5. 1919; Pozor na falošné kolky. Naša Orava, roč. 20, č. 20, 17. 5.
1919 s. 5. Len upozornenie na častý výskyt; Falošné stokorunové bankovky. Slobodný Slovák,
31. 5. 1919, s. 4. Zatknutie skupiny piatich falšovatelov vo Viedni; Značka n: Naša republika
a židovstvo, Sloboda, roč. II., č. 49, 5. 7. 1919, s. 1. Stažnosť, že každá druhá stovka je falošná

úspechom“ po chvíli priniesol ďalších sedem stokorunáčok, z ktorých dve mali falošné kolky. Bol zadržaný a predvedený na políciu, kde uviedol, že bankovky pochádzajú z hračkárstva Ant. Brandejsa na Havířskej ulici. Pri prehliadke boli v hračkárstve nájdené bankovky s falošnými kolkami v hodnote 18 000 K. Proti obom bolo začaté trestné konanie.⁵¹ Po šiestich dňoch vyšetrovania sa preukázalo, že bankovky mali pravé kolky a tajomník prokuratúry i majiteľ hračkárstva museli byť prepustení.⁵² Podobným prípadom je zadržanie Ruženy Molnárovej na stanici v Břeclavi, kde u nej našli falošne okolokované bankovky vymenené údajne vo Viedni. Molnárová bola zatknutá a tri mesiace držaná vo väzbe, lebo súd sa márne domáhal na Bankovom úrade ministerstva financií posudku pravosti.⁵³ Ukazuje to tlak, pod akým ľudia žili, a neistotu, resp. bezradnosť úradov i polície pri overovaní pravosti kolkov,⁵⁴ ako aj priestor, aký na zneužívanie tejto situácie dostávali nepoctiví alebo premotivovaní jedinci. Štýl správy o zadržaní K. Ecksteina navyše nápadne pripomína dnešný mediálny lynč nepohodlných osôb.

Na Slovensku dochádzalo k zneužívaniu obťažnosti overovania pravosti kolkov špekulantmi a problémom pri výmene kolkovaných bankoviek za nové štátovky.⁵⁵ Hnev ľudí sa v tejto súvislosti často obracal proti Židom.⁵⁶

51 Falešné kolky. Národní listy, 9. 5. 1919, s. 5.

52 Falešné kolky. Národní listy, 15. 5. 1919, s. 5.

53 Ze soudní síně. Bolševické peníze (U zemského soudu před výnimečným senátem – Zločin podvodu). Lidové noviny, 11. 12. 1919, s. 5.

54 Peněžní nesnáze v Boskovicích. Lidové noviny, 7. 1. 1912, s. 4. Starenka si hned po kolkovaní uložila peniaze do modlitebnej knižky a po vypuknutí horúčky s falošnými kolkami požiadala syna, aby ich vymenil na pošte za nové. Tam pôvodné bankovky označili za falošné; Falešné kolky pôsobil zlou krev. Lidové noviny, 12. 1. 1920, s. 2. Dvadsaťkorunáčky vyplatené na bernom úrade boli vzápätí na pošte odmietnuté jako falošné. Občan si sťažuje jako je možné, že jeden štátny úrad ich vyplatí jako pravé a druhý neprijme jako falošné a že neexistujú kritériá pravosti; Spor o bankovky. Lidové noviny, 4. 2. 1920, s. 2. Právny zástupca Dr. Auerbach kúpil pred cestou do ČSR kolkované bankovky u Rakúskej devízovej ústredne. Nespotrbovanú mu po návrate ústredňa odmietla odkúpiť a poslala do pobočky nejakej českej banky vo Viedni. V Živnobanke ich označili za falošné. Dr. Auerbach žiadal o náhradu devízovú ústredňu, ktorá bankovky vyhlásila za pravé. Před súdom revizor RUB.

55 Chráň nás, Bože všednosti. Slobodný Slovák, 13. 12. 1919, s. 1. Čo sa robí so starými okolokovanými banknotami, to bude ešte dlho-dlho hatiť a križovať nie jedno dobré predsavzatie. Že pán minister s plnou mocou vidí verejný život dle posledného exposé v celu ružových farbách je tiež znakom času. Ani kolkovanie banknót, ani vpád bolševikov nezapríčinil toľkého kvasu zlého, ako vymienianie 100 kor. banknót; Dnešná hospodárska situácia, Šarišské hlasy, 14. 12. 1919, s. 1. Najväčší prameň nespokojnosti je však kríza vzniklá množstvom falošných peňazí, sťažnosť na BÚMF, že nevymieňa falošne okolokované bankovky.

56 Židovská chytrosť. Sloboda 13. 12. 1919, s. 2. Židia vykupovali kolkované bankovky s 5 % zrážkou a sami ich menili za nové štátovky, za ktoré potom výhodne nakupovali..

Frekvenciu a rozsah výskytu falošne okolkovaných bankoviek názorne ukazuje prehľad 67 policajných hlásení z okresu Rumburk (Obr. 11). Boli tam zachytené 2 kusy 10-korunáčky, 76 kusov 20 korunáčok, 165 kusov 50-korunáčok, 43 kusov 100-korunáčok, 4 kusy 1000-korunáčok a 24 prípadoch neuvedený väčší počet bankoviek a v dvoch prípadoch väčší počet tisícokorunáčok.⁵⁷ Frekvenciou najpočetnejšie boli 100-korunáčky, nasledované 20-korunáčkami. To aj približne zodpovedá frekvencii výskytu falošne okolkovaných bankoviek v správach v dennej tlači a ako aj počtom retrospektívne rozlíšených typov. Bezpochyby podobné dokumenty vznikali aj v iných oblastiach republiky.

I keď všetky študované kolký označené ako falzifikáty sú rozoznané bezchybne a autor okrem jedinej, ale plne tolerovateľnej výnimky (pozri vyššie) nepozná iný pravý kolok, ktorý by bol nesprávne označený ako falošný, pochybnosti o správnosti oficiálneho označovania falošných kolkov existovali a prerastali do sťažností. V ČSR sa stali 25. 6. 1919 sťažnosti predmetom dotazu člena Národného zhromaždenia Dr. Engliša a 21 ďalších poslancov. Poukazovali na to, že pokladníci nie sú schopní falzifikáty rozoznávať, vládne obava, že falošne okolkované bankovky nebudú uznané; pohoršovali sa, že zodpovednosť sa prenáša na bankových úradníkov, čo je neodôvodnené preto, lebo vláda neposkytla rozoznávacie kritériá pravosti.⁵⁸ Sú dokonca zachytené aj v dokumentoch v archíve Rakúskej národnej banky.⁵⁹ Rakúsko-uhorská banka totiž nahrádzala klientom bankovky s oficiálne označenými falošnými československými kolkami neokolkovanými bankovkami v rovnakej nominálnej hodnote. Nekolkované bankovky totiž Rakúska vláda považovala stále za spoločnú menu všetkých národov bývalej monarchie⁶⁰ a ich používanie na vyrovnávanie tzv. starých dlžôb, t.j. dlžôb, ktoré vznikli pred 13. marcom 1919, zakotvila v zákone o označení bankoviek v Rakúsku.⁶¹ Tie ich

57 Seznam trestních věcí o padělání platidel českoslov. od 28/X 1918 – 15/II 1926. A – platidla československá. Skúšobňa platidiel Českej národnej banky, Praha, nezaradené.

58 Dotaz člena Národního shromáždění dra Engliše a soudruhů o oběhu bankovek s falšovaným kolkem. Zasedání Národního shromáždění československého r. 1919. Tisk 125. http://www.psp.cz/1918ms/tisky/t1257_00htm.

59 Abschrift ad No. 197/120, Anschlussbogen zur Erledigung 87298-19. 2. a Blatt ad 197/1920, Archiv Rakúskej národnej banky, zložka Akt. Nr. 192/5 1920, 194/7.12. 1920, 195/18. 1920, 196/18. 1920 a 197 1920.

60 Stanovisko rakouské vlády o pohledávkách cizinců. Nekolkované bankovky jsou penězi společnými všem národům monarchie. Národní listy, 30. 4. 1919, s. 2.

61 Kundmachung des Staatsamtes der Finanzen über die Kennzeichnung der für den Umlauf in Deutschösterreich bestimmten Banknoten. Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Deutschösterreichischen Staatsamtes der Finanzen. 14. Stück, Wien 7. März 1919; Vollzugsanweisung des Staatsamtes der Finanzen im Einvernehmen mit dem Staatsamte für Justiz vom 25. März 1919, betreffend den Banknotenumlauf in Deutschösterreich und die Ordnung damit im Zusammenhang stehender Rechtsverhältnisse. Staatsgesetzblatt für den Staat Deutschösterreich,

majitelia mohli s miernou stratou predať na valutovom trhu alebo ich použiť v štátoch, kde nekolikované bankovky stále platili (najmä Poľsko do 20. 4. 1920, Maďarsko do 15. 4. 1920). Za preukázateľné overenie falošnosti však RUB považovala okrem samotného znehodnotenia falošného kolkú až ďalšiu pečiatku Bankového úradu Ministerstva financií v Prahe (Obr. 12). Iné, alebo viac menej improvizované, ale často sa vyskytujúce označenia neuznávala. Avšak proti BÚMF sa v týchto dokumentoch objavujú ponosy, že pri určovaní pravosti kolkov postupuje veľmi svojvoľne... Ku konfliktom s klientmi kvôli označovaniu falošných kolkov zrejme naozaj dochádzalo, lebo v jednom prípise BÚMF vysvetľuje, že ďalšie (potvrďovacie) pečiatky pridáva len k označeniu falošných kolkov na 1000-korunáčkach.⁶² Túto prax dokumentuje aj zachovaný numizmatický materiál (Obr. 12).

Len zriedka sa v tlači objavili aj informácie o vlastnostiach novo zistených typov falošných kolkov.⁶³ Boli však formulované natoľko vágne, že pri množstve typov falošných kolkov a premenlivosti pravých kolkov nikomu pri overovaní ich pravosti nemohli pomôcť. Čiastočnou pomocou bolo zverejnenie série 1236

Jahrgang 1919, 61. Stück, ausgegeben am 26. März 1919.

- 62 List, ktorý Österreichisches Staatsamt für Verkehrswesen (= ministerstvo dopravy) adresoval 6. 5. 1920 Obchodnému vedeniu RUB. Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt Nr. 1503/4.5.33 1920, 1504/4 1920, 1505/9.15 1920, 1506/4,7 1920 1510/4 1920, 1511/4.47 1920 1516/15 79 1920.
- 63 Haličtí židé skúdcí nášeho štátu. Lidové noviny, 31. 3. 1919, s. 2. V Ostrave a Opave bola zadržaná skupina židov, ktorí predávali falošné 1-korunové kolky v Opave za 5 K, v Ostrave za 15 K a Tešíne za 25 K. Ich falzifikáty mali mať hrubšiu hruď a laby leva a slovenský znak len dva vrchy; Padélané kolky na stokorunových bankovkách. Lidové noviny, 12. 5. 1919, s. 36. Kolky pochádzajúce z Haliča mali mať stlačené srdiečka v roku a mať krikľavú farbu; Falešné kolky na bankovkách. Lidové noviny, 3. 5. 1919, s. 6–7. Kolky šírené haličskými židmi v Michalovciach boli tlačené v Budapešti. Korunové kolky mali byť svetlejšie, písmeno Č malo byť „psací“ a nie „tíštené“, s dvojistou linkou. 20-halierové kolky mali byť svetlejšie, nad Č mal byť dĺžň namiesto mäčkča, linka pod slovom halěřů mala byť oddelená od tohto slova; Padélané kolky na bankovkách. Lidové noviny, 20. 5. 1919, s. 2. Korunové kolky maďarského pôvodu majú nejasné ohraničenie srdiečok tmavou plochou, okraje kolkú tvoria dve rovnako silné čiary, sliezka orlica je spojená silnou čiarou s pravým rohom štítu, 10-halierové kolky nemajú zreteľné čiarky okolo srdiečok, v slove halěřů bez dĺžň nad é, a spodná časť písmena ů je polkruhovú, bez pätky, 20-halierové kolky sú svetlejšie, linka pod slovom halěřů je tenká, na pravých hrubá; Dílna na padélané kolky. Lidové noviny 23. 5. 1919, s. 3. Lev na korunových kolkoch je štíhly a má na hruď tri bodky v podobe trojuholníka; Falešné bankovky. Lidové noviny, 21. 6. 1919, s. 4. Falošné 10-halierové a korunové kolky majú tmavšiu farbu a ostrejšiu tlač, jazyk leva je vodorovný, pod pazúrom moravskej orlice je veľké biele miesto a ohyb druhej nohy leva je pretáť čiarou; Dobrenzámý J., 1919: 100 kor. bankovky. Považské listy, 28. 11. 1919, s. 1. Kritizuje množstvo falzifikátov a nemožnosť ich rozoznávať; Medvecký, L., 1919: Pozor na peniaze, Slobodný Slovák, 14. 6. 1919, s. 1. Maďarské falzifikáty 1-korunových kolkov srdiečka sú ohraničené len jednou linkou, okraje z dvoch rovnako hrubých línií, S v slove...SLOVENSKO má zaokrúhlené konce, kolky sú o 3–4 mm širšie a o pol mm dlhšie ako pravé, falzifikáty 10-halierových kolkov nemajú dĺžň na Ě, chýba päťka u písmena ů, krúžok nad ním je len bodka. Ten istý opis uverejnila aj Naša Orava, 7. 7. 1919, s. 7.

ako najvyššej zo sérií 1000-korunáčiek, ktoré boli v ČSR okolkované.⁶⁴ Séria 2136 a nižšia nebola zárukou pravosti kolkku, séria 1237 a vyššia okamžite prezrádzala falzifikát kolkku. V autorovej zbierke falzifikátov má vyššiu sériu ako 1236 zhruba polovica 1000-korunáčok.

Žiaľ, okrem dvoch výnimiek (Obr. 13 a 14)⁶⁵ sa nezachovali doklady snahy o dobovú typizáciu falzifikátov československých bankovkových kolkov. Je pritom zrejme, že nejaká evidencia a zárodky typizácie aspoň tých najbežnejších existovala. Dokazuje to aj zverejnená informácia v tlači o 20–30 typoch falošných korunových kolkov neoficiálne rozlíšených bežnými pokladníkmi.⁶⁶ Išlo pritom len o jeden príklad v prednáške, o ďalších nominále prednášajúci kvôli stručnosti nehovoril. O existencii nejakej typizácie svedčia aj reprezentatívne albumy „Platidla z doby prevratu“, do ktorých sú okrem pravých bankoviek vlepene aj ukážky bankoviek s falošnými kolkami, od každého nominále jedna. Samé o sebe síce nie sú označené ako falošné, ale rozpoznané sú správne (Obr. 15). V skúmanom exemplári ide pritom prevažne o hojné typy, len falzifikát korunového kolkku je vzácny Typ 43.⁶⁷

Retrospektívna typizácia urobená na zachovanom numizmatickom materiáli pritom rozlíšila najmenej 182 typov falošných kolkov rôzneho stupňa nebezpečnosti, od primitívnych ručných kresieb alebo náhradných objektov (poštové známky,⁶⁸ fiškálne kolkky) až po naozaj nebezpečné a ťažko rozoznateľné falzifikáty.⁶⁹ Veľmi

64 Které tisícikoruny jsou falešné. Lidové noviny, 10. 12. 1919, s. 4.

65 Leopold, K.: Vzpomínky, příloha L, 2 s.; Improvizovaná pomůcka Centrálné záložne opavskej z 17. 10. 1919 s ukázkou falošného 10-halierového kolkku, archív autora.

66 Brněnští pokladníci proti náhradě za falešné peníze. Lidové noviny, 27. 6. 1919, s. 4. Predseda bankovej skupiny Združenia čs. úradníctva Ulmann konštatoval, že len jednorunových falošných kolkov je 20–30 typov, pričom pokladníci nemôžu zisťovať ich pravosť, najmä ak rozhodujúce miesta nevydali presné pokyny na rozoznávanie falzifikátov. Nemôže byť preto na pokladníkov zvalovaná zodpovednosť.

67 Šustek, Z.: Album Platidla z doby prevratu 1918–1919 – pozoruhodná pamiatka na vznik čs. meny a jej výpovedná hodnota. Numismatik, 4, (1–2), 1998, s. 14–19.

68 Padělané kolkky na bankovkách. Lidové noviny, 12. 6. 1919, s. 3. Zistenie používania modrých ruských poštových známok ako náhradného objektu ruskými zajatcami; Také jeden bez kolků. Lidové noviny, 31. 10. 1919, s. 6. V Užhorode bola u klienta nevestinca nájdená jedna 20-korunáčka okolkovaná poštovou známkou, ale neuvedené akou. Samotné zatknute klienta kvôli nekolkoványm bankovkám môže byť prehmatom úradov, lebo na západ P. Rusi platili až do novembra 1920; Falešné kolkky působí zlou krev. Lidové noviny, 7. 1. 1920. Najmä na vidieku sa spočiatku nevenovala kolkom pozornosť a rolníci od židov prijímali bankovky so starými rakúskymi alebo nemeckými známkami.

69 Šustek, Z.: Falošné československé bankovkové kolkky v hodnote 50 halierov: typizácia a klasifikácia, Numizmatika 19, 2004, s. 131–164; týž: Falošné československé bankovkové kolkky v hodnote 10 halierov, s. 259–319; týž: Typizácia a klasifikácia falzifikátov československých desaťkorunových bankovkových kolkov z roku 1919. Numizmatika 23, 2013, s. 48–103; týž: Typizácia falošných

obťažnú rozoznatelnosť niektorých z nich potvrdzuje v svojich spomienkach aj odborový radca Dr. Leopold konštatovaním, že niektoré boli rozoznatelné len chemickým rozborom farby.⁷⁰

Z hľadiska jednotlivých nominále bankoviek a počtu typov falošných kolkov možno vidieť vzájomne sa prelínajúce tri závislosti: viac falšované boli vyššie nominále (20 a 100 K, 51 a 49 typov) ako nízke (10 K, 29 typov), dlhšie obiehajúce (10 a 20 K, 29 a 51 typov) ako kratšie obiehajúce (50 a 1000 K, 29 a 24 typov) a frekventovanejšie v obehu (20 a 100 K, 51 a 49 typov) ako menej frekventované (50 a 1000 K, 29 a 24 typov).⁷¹

Údaje o celkovom rozsahu falšovania kolkov sa rozchádzajú. Leopold uvádza, že falošne okolkované bankovky boli zachytené v hodnote 182 mil. Kč.⁷² Ale 8. 11. 1923 BÚMF zaslal vládnemu radcovi a numizmatikovi Nicolausovi do Berlína list podpísaný ministrom financií Novákom (Obr. 16), podľa ktorého boli v ČSR zabavené falošne okolkované bankovky v hodnote len asi 160 mil. Kč. Pričom cudzincom sa zachytené falošne okolkované bankovky vracali so znehodnoteným kolkom (Obr. 12). Celková hodnota falošne okolkovaných bankoviek je v citovanom liste odhadnutá na 220–250 mil. Kč. Avšak pomer bankoviek so znehodnotenými falošnými kolkami a s falošnými kolkami, ktoré v obehu unikli pozornosti, je v zachovanom numizmatickom materiáli približne vyrovnaný. To dovoľuje usudzovať, že skutočný rozsah falšovania mohol byť ešte väčší, možno až dvojnásobný, t.j. zhruba 500 mil. Kč. To by predstavovalo približne 10% vtedajšieho peňažného obehu.

Československé úrady uznávali, že za tento stav nesú časť viny nízkou kvalitou pravých kolkov (o šiestich variantoch pravých 10-korunových kolkov nebola nikde reč). Preto stránkam, ktoré boli postihnuté zabavením bankoviek s falošnými kolkami a bolo pritom zrejmé, že ich sami nefalšovali, nepašovali alebo cielavedome nerozširovali, ponúkli náhradu vo výške 50% nominálnej hodnoty zavčas nahlásených bankoviek s falošnými kolkami.⁷³ Túto pomerne nízku mieru náhrady zdôvodňovali tým, že vinu nesie aj obyvateľstvo nedostatočnou pozornosťou, ktorú venovalo prijímaným peniazom, alebo špekulatívnym správaním sa.⁷⁴ Pred

---

bankovkových kolkov v hodnote 20 halierov a 1 koruna, s. 86–172.

70 Leopold, K.: Vzpomínky, s. 251.

71 Šustek, Z.: Counterfeiting of the Czechoslovak banknote validation stamps of 1919: its character and extent. Numizmatika, 17, 2000, Supplementum, s. 53–69.

72 Leopold, K.: Vzpomínky, s. 256.

73 Nařízení vlády republiky Československé č. 8 ze dne 17. listopadu 1921 o náhradě za bankovky Rakousko-uherské banky s padělanými kolky československými. Sbírnka zákonů a nařízeních státu československého, částka 6 ze dne 25. ledna 1922.

74 Leopold, K.: Vzpomínky, s. 256–257.

definitívnym oznámením výplaty náhrad však ministerstvo s plnou mocou pre Slovensko naznačovalo, že chudobní dostanú ešte aj 15–20 % príplatok.⁷⁵ Neskôr bolo upresnené, že náhrada sa bude môcť vyplácať až po stiahnutí kolkovaných bankoviek, ale že v januári 1920 je výmena falošne okolkovaných možná za kurz nekolkováných bankoviek, t.j. 45 K za 100 K.⁷⁶ Celkom sa ako náhrada za falošne okolkované bankovky vyplatilo 28,3 mil. Kč, t.j. len zlomok celkovej sumy falošne okolkovaných bankoviek.⁷⁷ Miera náhrady bola aj výrazne nižšia ako miera, ktorú Rakúsko-uhorská banka poskytovala podobne postihnutým a zároveň dôveryhodným klientom v podobe výplaty v neoznačených bankovkách v rovnakej nominálnej hodnote. Podľa okolností strata klientov RUB predstavovala zväčša len 10–15 % (pozri nižšie). Absolútna hodnota kolkovaných i nekolkováných bankoviek v Rakúsku však bola vždy výrazne nižšia.

Literatúra⁷⁸ uvádza, že falšovanie československých bankovkových kolkov malo dva hlavné motívy. Jedným bol veľký kurzový rozdiel medzi československou korunou a korunou v ostatných nástupníckych štátoch monarchie. Ani v najhoršom období na prelome januára a februára 1920⁷⁹ hodnota československej koruny neklesla pod dvojnásobok hodnoty koruny v ostatných štátoch. Bol to bezpochyby veľmi silný motív k falšovaniu kolkov a ich pašovaniu do ČSR. Okrem bývalého územia samotnej monarchie sa veľa rakúsko-uhorských bankoviek nachádzalo aj v iných štátoch, hlavne v Nemecku a Švajčiarsku, odkiaľ ich bolo najvýhodnejšie doviesť do ČSR. Na druhom mieste literatúra uvádza záujem iredentistických hnutí v Rakúsku, Nemecku a Maďarsku poškodiť československú menu. Ako príklad sa uvádza voľný predaj falošných kolkov na železničných staniaciach vo Viedni a Budapešti.⁸⁰ Tieto informácie, okrem vyššie citovaných výziev v rakúskej tlači, potvrdzuje dokonca oficiálna objednávka tlače 308 000 kusov korunových a 710 000 kusov 10-halierov falošných československých bankovkových kolkov v štátnej tlačiarňi v Budapešti, ktoré mali byť použité ako hospodárska zbraň počas československo-maďarského vojnového konfliktu v máji až júni 1919.⁸¹ Zahraničný pôvod mnohých falzifikátov

75 Výmena peniazov s falošnými kolkami. *Slobodný Slovák*, roč. III., č. 2, 10. 1. 1920, s. 4. Ide o nariadenie 4085/1919, s výhradou, že kým výmena nebude ukončená, nedá sa otázka táto riešiť. Opakované zrejme s tlačovými chybami ešte 24. 1. (vyhláška 4065 a náhrada len 5%).

76 Falošným kolkom opatrené bankovky. *Slobodný Slovák*, roč. III., č.5, s. 4. 31. 1. 1920.

77 Leopold, K.: *Vzpomínky*, s. 259.

78 Leopold, K.: *Vzpomínky*, s. 250; Hlinka, B.: *Atentáty na peníze*, s. 20–45.

79 Rašín, A.: *Financial policy of Czechoslovakia during the first year of its history*. Oxford 1953, s. 66.

80 Hlinka, B.: *Atentáty na peníze*, s. 20–41.

81 Maďarské rejdy na Slovensku. Sociálně-demokratická organizace v Nitře rozpuštěna. *Odpolední Lidové noviny*, 6. 5. 1919, s. 1. Rozšírovali „biele peniaze“ a veľké množstvo falošne okolkovaných bankoviek od maďarskej vlády; Huszár, K.: *A proletárdiktatúra Magyarországon*, Budapest

naznačuje aj sedem typov falošných kolkov, ktoré zachytili československé zastupiteľské úrady v Nemecku, Rakúsku a Maďarsku.⁸² Dôkazom sú aj niektoré prípady pašovania bankoviek s falošnými kolkov zo zahraničia, vyšetrované políciou⁸³ alebo zachytené v zahraničí.⁸⁴ Pravdepodobne najväčší kontraband falošne okolokovaných bankoviek v hodnote 5 200 000 K bol zachytený na železničnej stanici v Břeclavi.⁸⁵ Tieto falzifikáty boli evidentne vyrobené v profesionálnych tlačiarniach.

1920, 217 s.; Faragó, M.: Die Notenpresse der Revolution, Wien 1930, s. 77; prof. Mihály Kupa, osobné informácie, Budapešť, september 1989; Padělání kolků na československé bankovky ve Vídni. Lidové noviny, 12. 10. 1919, s. 6. Správa cituje aj Pester Lloyd, že bývalý ľudový komisár financií Lengyelcis zriadil tlačiarne na falošné československé bankovkové kolkov. Správa však nie je presne citovaná. Meno komisára bolo Gyula Lengyel. Ten skutočne nechal tlačiť československé 10-halierové a korunové kolkov v Štátnej tlačiarni v Budapešti. Mali byť tlačené v dvoch dávkach, jedna v polovici apríla, druhá neskôr. Časť prvej dávky mala byť spálená v čase, keď sa Budapešti priblížil front. Lengyel v budove RUB v Budapešti ukradol pre potreby revolučnej vlády niekoľko sto miliónov korún, hlavne 1000- a 10000-korunáčky. Die Plünderungen in der Oesterreichisch-Ungarischen Bank, Pester Lloyd, Abend, 6. 10. 1919, s. 5.

82 Leopold, K.: Vzpomínky, príloha L, 2 s.

83 Bolševické peníze v Brně. Národní listy 8. 7. 1919, s. 2; Sívos, J. – Šustek, Z.: Případy falšování penáží v působnosti Krajského soudu Bratislava v období 1. Československé republiky. Numizmatika, 29, 2020, s. 87–110; Vyráběli falešné kolkov. Z Vídne 10. července. Národní listy, 10. 7. 1919, s. 2; Fragment dokumentov o výsluchu pašerákov štyroch falošne okolokovaných 100-korunáčok a 168 korunových a 166 10-halierových falošných kolkov v železničnej stanici v Leviciach 15. 8. 1919, archív autora; Podlouníci. Lidové noviny, 31. 7. 1919, s. 5. Pašovanie 1- a 2-korunových bankoviek a vyšších falošne okolokovaných cez demarkačnú čiaru na Tešínsku; Podlouníci s nepravými bankovkami. Lidové noviny, 24. 9. 1919, s. 5. Organizované pašovanie falošne okolokovaných bankoviek z Bavorska; Škúdcí republiky. Lidové noviny 4. 10. 1919, s. 6. Zatčenie skupiny pašerákov bankoviek s falošnými kolkami zo Saska; Tajná tiskárna kolků v Krakově. Lidové noviny, 5. 10. 1919, s. 5. Správa píše okrem falšovania československých a rakúskych nostrifikačných označení aj o falšovaní maďarských. Vzhľadom na dátum uverejnenia ide o zjavnú nepravdu alebo môže ísť nanajvýš o lokálne a hospodárska nevýznamné označenia v južnom Maďarsku; Padělání kolků na československé bankovky ve Vídni. Lidové noviny, 12. 10. 1919, s. 6; Na Slovensku se opět střílí. Maďarské agitace na jižním Slovensku. – Kritický den 22. říjen – Maďarské vyzvedačstvo – Lidové noviny, 19. 10. 1919, s. 1. Spomenutý ľahký nákup falošných kolkov na budapeštianskych uliciach; Falešné kolkov na bankovkách v Olomouci. Lidové noviny, 3. 12. 1919, s. 4. zo ukladane sumy 34 000 K bolo 12 000 K falošne okolokovaných a prepašovaných z Maďarska do ČSR; Ukradené tisícovky. Lidové noviny 6. 12. 1919, s. 4. V ukradnuto doporučenom liste z Curychu na banku Union sa nachádzalo 71 tisícikorunáčok, z ktorých najmenej 29 bolo falošne okolokovaných nájdených

84 Maďarský student s falešnými československými kolkov. Národní listy, 22. 7. 1919, s. 4. Vo filiálke živnostenskej banky vo Viedni menil šesť stokorunáčok s československými kolkami na rakúske. Kolkov boli falošné a v hoteli uňho našli ešte 56 falošných kolkov; Falešné kolkov v cizině. Národní listy, 3. 8. 1919, s. 4. Početný výskyt bol zaznamenaný v Nemecku, Holandsku a Švajčiarsku, v Švajčiarsku má väčšina bankoviek falošné kolkov.

85 Dopadení pašeráci falešných peněz. Vezli k nám za pět milionů 200 000 korun bankovek s falešnými kolkov. Rovnost, 1. 11. 1919, s. 5.

Do oblasti pôsobenia nemeckej iredenty patria anekdotické narážky na pravosť kolkov. Podľa severočeského denníka Tagesbote sa pravosť kolkov overí tak, že sa levovi ukáže čierno-červeno-žltá páska. Keď zavrtí chvostom, je kolok falošný, keď zareve, je pravý.⁸⁶ Podobne liberecký nemecký literárno-vlastivedný časopis Rübzahl (Krakonoš) uverejnil karikatúru 1-korunového kolkov s posmešným textom Die wahre Liebe ist das nicht (skutočná láska to nie je) namiesto Republika československá a srdiečkami preťatými šípami a s poznámkou „*Falzifikát ohlásený redakcii*“ ako ilustráciu k satirickému článku narážajúcemu na kvalitu československých peňazí a reflektujúcemu záporný postoj nemeckej menšiny k menovej odluke Československa (Obr. 17).⁸⁷ Paradoxne práve vďaka nej bola nemecká menšina uchránená od zničujúcich inflácií v Nemecku a Rakúsku...

Postojom iredenty k otázke pravosti kolkov sa podobajú ideologicky motivované konflikty medzi domácimi pravicovými a ľavicovými denníkmi. Brnenský proletársky denník Rovnosť si sťažoval na ťažkosti s Rašínovými kolkami, najmä s „lvíčky a srdiečky“ na stovkách. Buržoázne Lidové noviny jeho sťažnosť len dva dni po vydaní 100-korunových štátoviek bagatelizovali vyhlásením, že dávno už také ťažkosti nemajú, lebo je už po 15. júni a tých málo kolkovaných, čo mali, už vymenili. Rovnosti poradili, aby sa ich zbavili darovaním na dobrý účel.⁸⁸

V českej numizmatickej literatúre síce takmer chýbajú údaje o domácom pôvode falošných kolkov, ale naopak pomerne často sa objavujú v dennej tlači. Nie je však vždy jasné, či ide o skutočných falšovateľov alebo len spolupracujúce osoby a pašerákov falzifikátov zo zahraničia.⁸⁹ Určite domácich falšovateľov,

86 Nemecký kolkovaný humor. Lidové noviny, 15. 7. 1919, s. 2.

87 Banknote. Winke für den Zahlungsverkehr mit unseren Banknoten. Rübzahl, 1. 10. 1919, s. 5. Autor skrytý pod značkou Ossi tu podával „návod“ ako chrániť štátovky pred poškodením rôznymi vplyvmi a rozoznávať falzifikáty. Ak štátovka nestratí nič zo svojej krásy po 10-minútovom kúpeli vo vode, môže si byť aj laik istý, že ide o falzifikát. Narážal aj na skutočnosť, že sa tlačia v 10 tlačiarňach. Paradoxne Rübzahl sa tlačil vo firme Gebrüder Stiepel, ktorá sa na ich tlačiu podieľala.

88 Obtíže proletárských redaktorů se stovkami. Lidové noviny, 17. 7. 1919, s. 4.

89 Falešné kolkov. Národní listy 19. 5. 1919, s. 2; Falšovatelé kolků. Tři bandy škůdců naší valuty zatčeny. Národní listy 24. 6. 1919, s. 2; Velkovýroba kolků. Lidové noviny, 25. 6. 1919, s. 5. Odhalenie odborne niekoľkých vyrobených štočkov a zatknutie falšovateľov. Môže súvisieť s nasledujúcou správou v Národných listoch z 28. 6. 1919; Velkovýroba kolků. Za milióny falešných kolků zabaveno v Mostě a v Praze. Národní listy 28. 6. 1919, s. 2; Falešné kolkov za 1 800 000 korun. Lidové noviny, 29. 6. 1919, s. 4. Zabavenie kolkov na okolkovanie bankoviek v uvedenej hodnote a štočku na tlač falošných 10-korunových kolkov v Prahe; Všelicos. V Orlové byla dopadena tlupa padělatelů kolků. Národní listy. 6. 8. 1919, s. 2. Boli im zabavené bankovky v hodnote 11 510 K, zväčša sa falošnými kolkami; Továrna na peněžní kolkov byla zjištěna v Mostě. Lidové noviny, 30. 6. 1919, s. 2. Zabavené kolkov za 3 000 000 K; Soukromou kolkovnu 10korunových bankovek zařídil si halický uprchlík Max Wildhorn v Brně. Rovnost, 10. 12. 1919, s. 4. Išlo o primitívne falzifikáty nalepované ševcovským lepodlom a udávané len vidiečanom a vlastnému hluchom

ako aj v podobných situáciách, motivovala snaha zachrániť hodnotu náhodne nájdených bankoviek. Tá ale nemohla mať na rozsah falšovania významný vplyv.⁹⁰ Navyše od takých samostatne pracujúcich „naivných“ falšovateľov pochádzali len primitívne, ľahko rozoznateľné falzifikáty (Obr. 18). Treba však rátať aj s iným, v českej literatúre ani v tlači explicitne nespomínaným motívom – so snahou vyhnúť sa odovzdaniu veľkých hotovostí ako nútenej štátnej pôžičky. Napriek nadšeniu väčšiny obyvateľov zo získania samostatnosti totiž stále prežívala nedôvera k úradom ako takým. Významne ju posilňovala aj tlač publikovaním nepresných alebo polopravdivých článkov o pravidlách odluky, napr. pomerom „1 koruna = 50 haléřů“ uvedeným už v titulku článku.⁹¹ Obavy ľudí z nevyplatenia pôžičky alebo z jej oneskorenej výplaty boli značné a boli príčinou veľkej nespokojnosti ľudí, najmä na Slovensku.⁹² Mnohým ľuďom, chudobným i podnikateľom, zadržanie polovice hotovostí skutočne spôsobovalo ťažkosti. V nepredložení peňazí na kolkovanie a ich označením falošnými kolkami teda mohli vidieť riešenie.

Snahou vyhnúť sa zloženiu hotovostí na štátnu pôžičku bolo motivované aj falošne podložené vylákavanie pravých kolkov lesmajstrom K. Nickmannom na Thonetovom panstve vo Vsetíne na okolkovanie bankoviek v hodnote 72 000 K na výplatu miezd, hoci panstvo potrebovalo na mzdy bankovky v hodnote len 30 000 až 40 000 K. Navyše získané prave 20-halierové kolky Nickmann predával reťazcu dvoch priekupníkov za 4 K, ktorí si k cene prirazili po 50 halieroch.⁹³ Kupujúci teda dostal kolok za 5 K a neoprávneným okolkovaním jednej 20-korunáčky „ušetril“ 5 K, ktoré nemusel zložiť na nútenú pôžičku.

Práve snahou vyhnúť sa uloženiu peňazí ako nútenej štátnej pôžičky vysvetľovala maďarská tlač značný výskyt falzifikátov nostrifikáčnych pretlačí, ktoré sa objavili už počas nostrifikácie rakúsko-uhorských bankoviek v Maďarsku

---

nemému pomocníkovi a duševne postihnutému pomocníkovi, ktorý ich často nedokázal udať a trpel preto hladom.

90 Dodatočné kolkovanie bankoviek. Naša Orava, 12.4. 1919, s. 4. Článok zdôrazňuje, že dodatočné kolkovanie nie je možné, ale zároveň vyzýva majiteľov nekolkovaných bankoviek, aby ich neničili, lebo neskôr sa budú podľa ministra Rašína tieto bankovky pravdepodobne meniť, hoci so značnou zrážkou. Bol to však reálny stav, lebo boli predmetom valutových obchodov.

91 Peroutka, F.: Budování státu. Československá politika v letech popřevratových, 2-1, rok 1919. Praha 1934, s. 710–711; Chráň nás, Bože všednosti. Slobodný Slovák, 13. 12. 1919. s. 1. Čo sa robí so starými okolkovanými banknotami, to bude ešte dlho-dlho hatiť a križovať nie jedno dobré predsavzatie; Dnešná hospodárska situácia, Šarišské hlasy, 14. 12. 1919, s. 1. Najväčší prameň nespokojnosti je však kríza vzniklá množstvom falošných peňazí.

92 Peroutka, F.: Budování státu, 2-2, rok 1919, s. 1219.

93 Podvody při kolkování bankovek ve Vsetíne. Národní listy, 16. 3. 1919, s. 3.

v marci až apríli 1920⁹⁴ (pozri aj nižšie). V Maďarsku to mohol byť v tom čase skutočne už jediný, hoci silný motív rozsiahleho falšovania pretlačí. Možnosť špekulácie s prechodne mierne vyšším kurzom maďarskej koruny oproti rakúskej v tej dobe už asi nemohla byť výraznejším lákadlom k falošnému označovaniu maďarskými pretlačami zvyšku neoznačených bankoviek pochádzajúcich z iných štátov. Záchrana drobných zabudnutých hotovostí nemohla už vôbec hrať významnú úlohu.

Teda aj v Československu mohla mať snaha vyhnúť sa nútenej štátnej pôžičke značný význam. Sčasti to naznačujú aj správy o zabavení veľkých množstiev nekolokovaných bankoviek, dokonca u podnikateľov.⁹⁵ Mohlo ísť aj o bankovky zakúpené za nižšiu cenu zo špekulatívnych dôvodov. Zabavenie nekolokovaných bankoviek ale niekedy hraničilo s konaním na základe nedokázaných a nelogických podozrení zo zámeru majiteľov tieto bankovky falošne okolovať.⁹⁶ Snahu vyhnúť sa nútenej štátnej pôžičke falšovaním československých kolkov naznačujú aj dokumenty v archíve Rakúskej národnej banky.⁹⁷ Podľa nich sa totiž na RUB po stiahnutí kolkovaných 1000-korunáčiek z obehu v ČSR (31. 12. 1919) a po skončení ich prekluzie (28. 2. 1920) začali obracať so žiadosťou o výmenu dokonca značne vysokých súm (pozri nižšie) vo falošne okolovaných 1000-korunáčkach československí a nemeckí občania, ktorí sa dozvedeli, že RUB takéto bankovky mení za nekolokované a v takejto výmene videli nádej na záchranu aspoň časti ich hodnoty (pozri nižšie). Mohlo teda ísť o peniaze falošne okolované z vyššie naznačených dôvodov, ktoré sa však nepodarilo včas uplatniť v ČSR. Nekomkované bankovky vyplatené RUB ako náhrada bolo v tom čase možné využiť len výmenou na voľnom valutovom trhu alebo prevozom do Poľska (Haliča), Maďarska a južného Tyrolsko, kde ešte boli zákonným platidlom, ale aj táto doba sa krátila (pozri nižšie).

94 Šustek, Z.: Nostrifikácia rakúsko-uhorských bankoviek v Maďarsku v rokoch 1919 a 1920 v zrkadle dobovej tlače.

95 Objavené zásoby. Za čvrtmiliónu zboží a za 240 000 v nekolokovaných bankovkách. Lidové noviny, 4. 6. 1919, s. 6; Zabavené bankovky. Národní listy, 17. 7. 1919, s. 2. Išlo o 12 000 K nájdených u Antonína Hendrycha, majiteľa 12 práčovní a žehliarní v Prahe.

96 Podařený lov. Lidové noviny, 19. 7. 1919, s. 5. U Rakušana cestujúceho do Viedne boli -na železničnej stanici nájdené nekolokované bankovky v hodnote 3800 K, ktoré „patrné“ chcel v Rakúsku falošne okolovať a priviezť späť. Takýto zámer by sa dal uskutočniť oveľa ľahšie; Nekomkované bankovky. Lidové noviny, 27. 6. 1919, s. 5. Pri žiadosti o sprostredkovanie výmeny 18 000 K v nekolokovaných bankovkách boli tieto bankovky zabavené. Správa nehovorí o tom, ako sa mala výmena uskutočniť.

97 Zložka Akt Nr. 1503/4.5.33 1920, 1504/4 1920, 1505/9.15 1920, 1506/4,7 1920 1510/4 1920, 1511/4.47 1920 1516/15 79 1920, Archív Rakúskej národnej banky, dokumenty o vybavovaní náhrad za bankovky s falošnými československými kolkami.

Rakúsko

Na rozdiel od Československa, kde falšovanie kolkov rýchlo prerástlo do závažného problému, dokumenty v archíve Rakúskej národnej banky⁹⁸ ukazujú, že v celom roku 1919 bolo registrovaných len 19 primitívnych falzifikátov pretlačí DEUTSCHÖSTERREICH. Išlo o 11 kusov 10-korunáčiek, päť 20-korunáčiek, dve 50-korunáčky a jednu 100-korunáčku. Takmer všetky falzifikáty boli opísané ako ručná kresba červeným atramentom alebo farebnou ceruzkou a jeden falzifikát ako odtlačok „domácej pečiatky“. Takmer všetky boli zachytené na poštách vo Viedni. Išlo teda o pokusy drobných ľudí zachrániť hodnotu náhodne objavených zabudnutých bankoviek.

Podobná situácia pokračovala aj v prvých mesiacoch roku 1920, keď bola zachytená len jedna 10- a 20-korunáčka, ale začali sa objavovať falzifikáty pretlačí aj na vyšších nominále – štyri 50-korunáčky, dve 100-korunáčky, tri 1000-korunáčky a jedna 10 000-korunáčka. Aj v týchto prípadoch išlo zväčša len o ručne kreslené falzifikáty (pravdepodobne typy I – XV, Obr. 19). V jednom prípade boli predložené ako falzifikáty aj tri chybotlače. Tie však boli nakoniec uznané ako pravé a nahradené v plnej hodnote. Zväčšil sa aj počet miest, odkiaľ falzifikáty pochádzali.

Zásadný obrat nastal po 10. apríli 1920. Prestali sa objavovať falzifikáty pretlačí na bankovkách nízkych hodnôt. Len ojedinelo sa objavili falzifikáty pretlačí na 100-korunáčkach, tiež ručne kreslené farebnou ceruzkou. Naopak sa vo veľkom množstve začali objavovať falzifikáty pretlačí na 1000- a 10 000-korunáčkach. Údaje o ich počtoch sú však v dokumentoch evidentne neúplné. Ale pre ilustráciu postačuje, že len od 10. do 16. 4. 1920 bolo zachytených 830 falošne pretlačených 10 000-korunáčok a 3023 falošných 1000-korunáčok. V porovnaní s množstvom 10 000- a 1000-korunáčok, ktoré v tomto týždni RUB spracúvala, malo falošné pretlače 1,09 % 10 000-korunáčok a 0,78 % 1000-korunáčok. Skutočné množstvo bankoviek s falošnou pretlačou muselo byť v nasledujúcom období väčšie. Doklady o tom však chýbajú. Sprístupnené dokumenty totiž predstavujú súvislo číslované záznamy vybavovania jednotlivých prípadov a tie sa končia v júli 1920. Rámčovo tieto údaje potvrdzuje aj Pressburger.⁹⁹

O veľkom výskyte falzifikátov informovala 15. 4. 1920 rakúska tlač. Rozšírili sa dokonca povesti o tom, že v tlačiarni boli ukradnuté štočky na pravé pretlače. RUB krádež dementovala, ale vysvetlila, že Štátna tlačiareň, ktorá s pretláčaním pomáhala, nevrátila sedem štočkov, ktoré sa údajne rozdrvili v tlačiarenskom stroji. Ďalej priznala, že proti jednému pracovníkovi Štátnej tlačiarne bolo začaté

---

98 Zložky 2395/4. 1919 a 34/4. 1920 Archív Rakúskej národnej banky, početné dokumenty o vybavovaní predložených bankoviek s falošnými pretlačami DEUTSCHÖSTERREICH.

99 Pressburger, S.: Oesterrreichische Notenbank 1816–1966, s. 335.

trestné stíhanie za falšovanie pretlačí.¹⁰⁰ Povesti teda mali racionálne jadro. O pôvode falzifikátov v dokumentoch nie je nič uvedené. Správa v československej tlači z októbra 1919 však spomína aj jednu tlačiareň v Krakove.¹⁰¹

Rozsah falšovania však musel byť natoľko veľký, že RUB vydala provizórnu modifikovanú provizórnu emisiu pretlačených 1000- a 10 000-korunáčiek s dodatočným označením ECHT (pravá)¹⁰² a podpismi dvoch úradníkov RUB (Obr. 20). Od 8. 5. 1920 mali byť vydané ako nové typy 1000- a 10 000-korunáčiek bankovky s nemeckým textom na oboch stranách.

S explozívnym výskytom falzifikátov pretlačí na dvoch najvyšších bankovkách súvisia aj sťažnosti poškodených, že o výskyte falzifikátov neboli informovaní a že s ich výskytom pri preberaní hotovostí nerátali. Išlo o zahraničné banky a pokladníkov rôznych firiem, ktorí boli povinní vzniknutú škodu uhradiť a pri množstve a hodnote odhalených falzifikátov sa dostávali do ťažkých situácií.

Partnerské banky a klienti RUB na zvýšený výskyt falzifikátov reagovali žiadosťou o poskytnutie odtlakov pravých pretlačí na bielom papieri a o zverejnenie markerov falzifikátov. Vzorové odtlaky RUB im poskytnúť odmietla, ale od 20. 4. začala poštám a peňažným ústavom zasielať prehľad markerov 19 dovtedy zachytených typov falošných pretlačí (Obr. 21). Tento prehľad presne zodpovedá prvej časti tabla s nalepenými exemplármi falošných pretlačí (Obr. 22), ale ich „hlavné markery“ sú v prehľade opísané veľmi stručne a vágne. Pri porovnaní oboch dokumentov síce možno opisy jednotlivých typov falzifikátov celkom presne stotožniť s exemplárom nalepeným na table, ale pri overovaní pravosti pretlačí na bankovkách v pokladniach sú opisy v prehľade nepoužiteľné. Celkom 70 exemplárov prehľadu v dvoch zásielkach dostal aj BÚMF v Prahe.

Zápisy o vybavovaní jednotlivých prípadov falošných pretlačí naznačujú, že falzifikátov, najmä na 10- a 20-korunáčkach, bolo do 10. 4. 1920 zachytených viac, než vyplýva z prehľadu markerov i z oboch tabiel s nalepenými falzifikátmi. Zároveň naznačujú, že zachytené ručne kreslené falzifikáty neboli osobitne registrované ako samostatné typy, resp. ich ako *pars pro toto* ukázkovo zastupuje len typ IV. Koniec prvého tabla a celé druhé tablo ďalej ukazujú, že výskyt a typizácia falzifikátov pokračovala aj po 20. apríli, hoci iné predložené dokumenty o tom ne-

100 Zápis No. 1506 z 19. 4. 1920 o neodovzdaní siedmich štočkov s pretlačou DEUTSCHÖsterreich a trestnom stíhaní jedného strojníka zo Štátnej tlačiarne kvôli falšovaní pretlačí DEUTSCHÖsterreich, Zložka Akt Nr. 1503/4.5.33 1920, 1504/4 1920, 1505/9.15 1920, 1506/4,7 1920 1510/4 1920, 1511/4.47 19201516/15 79 1920, Archív Rakúskej národnej banky.

101 Tajná tiskárna kolků v Krakově. Lidové noviny, 5. 10. 1919, s. 5. Mali sa falšovať aj rakúske nostrifikačné pretlače.

102 3. Erledigung z 12. 5. 1920 oznamuje, že pretlačené bankovky a provizórne bankovky s označením ECHT nebudú predbežne stiahnuté z obehu a že 8. 5. bolo začaté vydávanie bankoviek nového typu. Zložka Akt. Nr. 34/4. 1920, Archív Rakúskej národnej banky.

hovorí. Išlo pritom hlavne o falošné pretlače na 1000-korunáčkach a len na jednej 10 000-korunáčke. Celkovo bolo rozlíšených 30 typov falzifikátov. Druhé tablo bolo pripravené na nalepenie ďalších typov. Vzniká teda otázka, či ďalšie typy už neboli zachytené alebo či sa od typizácie falzifikátov pretlačí po zachytení typu XXX neupustilo, napr. kvôli množstvu falzifikátov a najmä ťažkej definovateľnosti ich markerov. Reálnosť takejto alternatívy naznačuje aj nemožnosť stotožniť falošné pretlače na zachovaných 1000-korunáčkach s niektorým z typov na oboch tabľách. Otázky vzbudzuje v tejto súvislosti prítomnosť úplne iného typu falošnej pretlače na 1000-korunáčke s obojstranným nemeckým textom vo zbierke autora, ktorá by bez pretlače DEUTSCHÖSTERREICH ani nemala opustiť tlačiareň bankoviek.¹⁰³ Vzniká tu otázka, či nejde o dôsledok kriminálnej činnosti zamestnancov tlačiarne.

Zároveň nie je jasné, v koľkých exemplároch boli jednotlivé typy zachytené alebo či sa niektorý typ vyskytol súbežne na viacerých nominále bankoviek podobne, ako tomu bolo o 20 rokov neskôr na Slovensku pri falzifikátoch analogických pretlačí SLOVENSKÝ ŠTÁT na československých bankovkách.¹⁰⁴

Postoj RUB k predkladateľom bankoviek s falošnými pretlačami DEUTSCH-ÖSTERREICH bol po dohode s Úradom pre financie (t.j. ministerstvom financií) pozoruhodne ústretový.¹⁰⁵ Ako náhradu za predložené bankovky s falošnou pretla-

103 Archív autora.

104 Šustek, Z.: Falzifikáty pretlačí SLOVENSKÝ ŠTÁT na československých bankovkách 100 Kč III 1931, 500 Kč III 1929 a 1000 Kč III 1934 Numizmatika, 26, 2016, s. 95–138.

105 List Staatsamt der Finanzen z 16. 6. 1919 adresovaný obchodnému vedeniu RUB. Úrad pre financie má záujem na stíhaní a podal v tejto veci dopyt na Staatsamt für Justiz vo veci stíhania falšovania pretlačí na bankovkách. Úrad pre financie je uzročený s tým, že „dobromyseľní“ (gutgläubigen) majitelia falošne okolokovaných bankoviek dostanú ako náhradu nepretlačenú bankovku Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt Nr. 2395/4. 1919; Abschrift ad No. 2395/12./1919 z 24. 7. 1919 Deutschösterreichisches Staatsamt der Finanzen prä. 30. Juli 1919. Zahl 52682. Index Fälschung des deutschösterreichischen Notenstempels. Strafrechliche Behandlung., zložka Akt Nr. 2395/4. 1919. Citované stanovisko Štátneho úradu pre spravodlivosť (Staatsamt für Justiz) o trestnosti neoprávneného označovania pravých bankoviek pretlačou Deutschösterreich: kto neoprávnené označí pravú bankovku pečiatkou Deutschösterreich, nesfalšuje ju síce, lebo nemení jej obsah (§ 114 St. G.), ale prepožičia jej zdanie, ako keby bola označená pretlačou oprávneným miestom a tým urobená zákonným platidlom v Nemeckom Rakúsku. Tým napodobňuje verejný kreditný papier, ktorý v Nemeckom Rakúsku platí ako platidlo (minca). Bez pretlače nie je bankovka v Nemeckom Rakúsku zákonným platidlom. Pretlač patrí k viditeľným znakom kreditných papierov platiacich ako peniaze. Neoprávnené označenie pravých bankoviek touto pretlačou je podľa názoru Štátneho úradu spravodlivosti rovnocenné neoprávnenému zhotovovaniu iných textov alebo obrazu bankoviek a predstavuje práve tak ako tieto zločin falšovania verejných kreditných papierov v zmysle § 106 trest. zákona. 2. Erledigung ad No. 34//3/1920 z 26. 4. 1920 Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt Nr. 34/4. 1920. RUB oznamuje Štátnemu zastupiteľstvu vo Viedni, že poskytuje náhrady v nepretlačených bankovkách za aj falošne nostrifikované bankovky aj iných nástupníckych štátoch za

čou dávala RUB ako náhradu bankovky bez pretlača. Tie v Rakúsku síce neplatili, ale klienti ich mohli vyviezť do štátov, kde ešte platili, alebo ich zameniť v zmenárni s určitou stratou. Viacerým klientom RUB takúto výmenu dokonca sama zabezpečila a poslala im už zodpovedajúcu protihodnotu v pretlačených bankovkách.¹⁰⁶ Avšak u klientov, ktorí menili bankovky vyšších hodnôt, aj takýto spôsob náhrady vyvolával nevôľu, lebo rozdiel medzi hodnotou nepretlačenej a pretlačenej bankovky museli svojmu zamestnávateľovi uhradiť. Išlo aj o niekoľkotisícové sumy. Žiadali preto náhradu v plnej nominálnej hodnote. Odvolávali sa pritom na objektívne ťažkú rozoznateľnosť falzifikátov (Obr. 23).¹⁰⁷ V niektorých sťažnostiach ich podporovali aj zamestnávatelia poukazom na preťaženosť úradníkov a množstvo manipulovaných bankoviek.¹⁰⁸ V jednom prípade klient aj spochybnil overovanie pravosti zo strany RUB a sťažoval si na RUB Štátnemu úradu pre financie.¹⁰⁹ Overovanie pravosti pretlačí na 10- až 100-korunáčkach objektívne mimoriadne sťažuje splyvanie obrazu čerenej pretlače s červenými irisovými pásmi v podtlačí týchto bankoviek.

-
- predpokladu, že falošnosť nostrifikácie bola potvrdená kompetentným úradom príslušného štátu
- 106 10. Erledigung No. 2395/19 z 30. 7. 1919. Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt Nr. 2395/4. 1919. Oznam o nákupe niekoľkovej 10-korunáčky poskytnutej ako náhrada za falošne pretlačenú Devízovou ústredňou za kurz 94,-; 3a Erledigung z 10. 5. 1920, Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt Nr. 34/4. 1920. Ponuka EUB Finančnému riaditeľstvu v Grazi predat nahradenú nepretlačenú 100-korunáčku poskytnutú ako náhradu za denný kurz a zaslať výnos predaja; 7. Erledigung ad No. 34/1920 z 3. 6. 1920, Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt Nr. 34/4. 1920. Oznam RUB Daňovému a a súdnemu depozitnému úradu v Místelbachu o zabezpečení predaja nahradenej nepretlačenej 100-korunáčky a zaslaní výnosu 75 K.
- 107 Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt Nr. 34/4. 1920. K 1. Erledigung, No. 34/2/1920. List Akciovej spoločnosti pre chemický priemysel z 16. 4. 1920 adresovaný RUB. Výskyt falošných 1000 K bol oznámený pobočke RUB až večer 15. 4. 1920. Kontrolór Ferdinand Smejkal-Lidorad nemohol voľným okom rozoznať, falošnosť zistila až druhá osoba pod lupou. Spoločnosť protestuje proti náhrade niekoľkovanou bankovkou, ktorá je pre ňu bezcenná – na prvej strane podčiarknuté a na druhej ešte raz zdôraznené – a žiada náhradu pretlačenou bankovkou.
- 108 Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt Nr. 34/4. 1920. List Poštového a telegrafného úradu Linz 1 26. 4. 1920 vo veci náhrady za falošne pretlačenú 1000 K. List zdôrazňuje, že pretlač je celkom zhodná s pravou a pokladníci nemajú šancu pravosť skontrolovať. Zrážka 300 K pri preplatení nepečiatkovej poskytnutej ako náhrada je oproti minulosti príliš vysoká. Personál pokladne je preťažený, denne z pošty prichádzajú 2 mil. K, na prepážky 1 mil. K. Situáciu zhoršuje nával 1 a 2 K v zlom stave, ktoré sa ťažko rátať. Pokladníci za to nemôžu niesť zodpovednosť. Plná náhrada je morálnou povinnosťou; Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt Nr. 34/4. 1920. Oznam Zentral-Kreditbank A. G., pobočka Viedeň z 24. 4. 1920, že jej pokladník menil 30 kusov 10 000-korunáčok 300 kusov 1000-korunáčok, z ktorých boli tri 10 000-korunáčky zistené ako falošné. Za ne dostal ako náhradu 30 nepretlačených 1000-korunáčok. Banka žiadala RUB o plnú náhradu označenými bez nároku pre budúcnosť, lebo náhrada 30 000 K by pre pokladníka bola katastrofou.
- 109 Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt. No. 124/4./1920. Abschrift ad No. 124/1920 Tepich- und Möbelstoff-Industrie, Viedeň, zdvorilá sťažnosť na postup RUB pri náhrade falošne pretlačených bankoviek z 20. 7. 1920.

Tolerantný postoj RUB sa opieral o názor Úradu pre spravodlivosť (= ministerstvo spravodlivosti), že falšovatelia pretlačí nefalšovali samotnú bankovku a nemenili jej nominálnu hodnotu, ale len menili vzhľad bankovky tak, že pôsobí ako bankovka označená k tomu oprávneným miestom ako zákonné platidlo v Nemeckom Rakúsku.¹¹⁰ Ďalej RUB zdôrazňovala stanovisko, že k pretláčaniu bankoviek bola donútená, že ho vykonala len cez svoj protest a že teda z jej pohľadu pravé sú len nepretlačené bankovky.¹¹¹

Postoj RUB k vybavovaniu žiadostí o náhrady bankoviek s falošnou pretlačou sa zmenil koncom roku 1920 po tom, čo Spojenecká dozorná rada protestovala proti tomu, že RUB stále vydávala nepretlačené bankovky, ktorými mala podľa zákona vyplácať tzv. staré záväzky, t.j. záväzky, ktoré vznikli pred rozpadom monarchie.¹¹² Za týchto okolností sa uvažovalo aj o opakovanom označení bankoviek, čo však RUB odmietala. Bola však donútená k tomu, že namiesto neoznačených bankoviek vydávala pôvodné vzory bankoviek s nemeckým a maďarským textom, označené na nemeckej strane pretlačou s textom AUSGEGEBEN NACH 10 OKTOBER 1920 (Obr. 24).¹¹³ Na 10- až 10 000-korunáčkach bola pretlač červená, na 1- a 2-korunáčkach čierno-zelená. O možnosti výplaty náhrady za falzifikáty takto označenými bankovkami sa píše v niekoľkých dokumentoch z konca roka 1920, ale z týchto dokumentov nie je zrejmé, či bola náhrada naozaj vyplatená.¹¹⁴

110 Abschrift ad No. 2395/12./1919 z 24. 7. 1919 Deutschösterreichisches Staatsamt der Finanzen präs. 30. Juli 1919. Zahl 52682. Index Fälschung des deutschösterreichischen Notenstempels. Strafrechliche Behandlung., zložka Akt Nr. 2395/4. 1919.

111 Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt. No. 24/4./1920, 23. Erledigung, vysvetlenie RUB Albertovi Eisingerovi z 22. 7. 1920 vo veci náhrady za bankovku s falošnou pretlačou; Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt. No. 124/4./1920, Abschrift ad No. 124/1920, 66. Erledigung, odpoveď RUB z 4. 8. 1920 na sťažnosť Tepich- und Möbelstoff-Industrie, Viedeň adresovanú Štátnemu úradu pre financie vo veci neúplnej náhrady falošne pretlačených bankoviek. V jej závere sa vysvetľuje: „falzifikáty pretlačí sa už krátko po ukončení nostrifikácie sporadicky nahrádzali al pari a že uvedenej firme bolo oznámené, že pretláčanie bankoviek vykonala RUB na štátnu žiadosť a pod svojím protestom proti nostrifikácii, takže banka v žiadnom prípade nemôže ručiť za bankovky s falošnou pretlačou.

112 Vollzugsanweisung des Staatsamtes der Finanzen im Einvernehmen mit dem Staatsamte für Justiz vom 25. März 1919, betreffend den Banknotenumlauf in Deutschösterreich und doe Ordnung damit im Zusammenhang stehender Rechtsverhältnisse. Staatsgesetzblatt für den Staat Deutschösterreich, Jahrgang 1919, 61. Stück, ausgegeben am 26. März 1919.

113 Erlaß des Staatsamtes für Finanzen vom 21. Oktober 1920, betreffend die Ausgabe ungestempelter Banknoten der österreichisch-ungarischen Bank mit dem Aufdruck: „Ausgegeben nach dem 4. Oktober 1920“. Verordnungsblatt für den Dienstbereich des österreichischen Staatsamtes für Finanzen. Jahrg. 1920, 79. Stück, Wien, 25. Oktober 1920.

114 Archív Rakúskej národnej banky, zložka Akt. No. 124/4./1920, napr. 100. Erledigung ad No. 124/126/1920. List na Deutsche Bank, Filiale Nürnberg z 31. 12. 1920.

Osobitným problémom pre RUB sa stali náhrady za bankovky falošne označené československými kolkami alebo juhoslovenskými pečiatkami, resp. neskôr tiež kolkami.

Pri československých falošných kolkoch zaujímala RUB veľmi ústretový postoj. Bankovky menili za rovnakých podmienok ako falzifikáty rakúskych preťahčíc, len s výhradou, že falošnosť kolkov musí byť potvrdená ďalšou pečiatkou Bankového úradu ministerstva financií v Prahe. Išlo pritom aj o státisícové sumy. Za výmenu každej bankovky sa účtovalo 60 halierov ako náklady na tlač bankovky.

Druhým problémom boli náhrady za (údajne) falošne označené bankovky na území Kráľovstva SHS. Ich náhrady RUB v podstate zásadne odmietala kvôli jednoznačnej nespoľahlivosti označení z prvého štatistického kolkovania. Ale v prípade „špeciálnych“ klientov, ako majiteľa veľkej zmenárne v Lublani, bola ochotná súhlasiť s náhradou státisícovej sumy za rovnakých podmienok, ako v prípade československých falošných kolkov.¹¹⁵ Problémy, ktoré mala RUB s juhoslovenskými označeniami rakúsko-uhorských bankoviek sa nápadne podobali problémom, ktoré s nimi malo Československo...¹¹⁶ (pozri nižšie).

Rumunsko

Označenie rakúsko-uhorských bankoviek na získaných územiach sa uskutočnilo decentralizovane, a oddelene v Sedmohradsku a Bukovine. Platnosť označených bankoviek na celom pripojenom území sa v oboch oblastiach dodatočne oznamovala.¹¹⁷ Výmenné strediská dostali z Národnej banky Rumunska pečiatky odliate z bronzu, ktorými sa bankovky označili na približne rovnakých miestach na maďarskej (Sedmohradsko) alebo nemeckej strane (Bukovina). Autor metodiky pečiatkovania sebaisto veril tomu, že pečiatky sú dobre chránené pred falšovaním. Ako bezpečný znak zdôrazňoval zosilnenie horizontálnych oblúčikov písmen v kruhopise ROMANIA TIMBRU SPECIAL, prerušené stredné a spodné rameno písmena B, biely krížik v drobnom krúžku na hrote štítu so štátnym znakom.¹¹⁸ Nerátal s tým, že pri ručnom pečiatkovaní bude dochádzať k rôznym posuvom, že pečiatky sa budú zanášať farbou, farba nebude na nich rovnomerne

115 Archív Rakúskej národnej banky, zložka 124/4 1920. Viaceré dokumenty z januára až augusta 1920 o výmene až niekoľkých stoviek 1000-korunáčok s falošným československým kolkom. Najvyššie počty kusov boli 113, 133, 149, 259, 774 a 817. Najväčší počet pochádzal z firmy Mani Zimmer z Fürthu v Bavorsku.

116 Leopold, K.: Vzpomínky, s. 38.

117 Ministerul de finanțe. Monitorul Bucovinei, Anul 1919, Fascicula 54, 13. 8. 1919, s. 3; Publicațiune 2099/1920. Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria, 17. 2. 1920, Nr. 89, s. 3.

118 Archív BNR, metodický pokyn na overovanie pravosti kolkov, nezaradené.

nanesená alebo že pomerne hrubé vrstvy hĺbkotlačových farieb na bankovkách sťažia rovnomernosť prenosu farby na bankovku. Citlivé na tieto vplyvy boli najmä jemné štruktúry v štátnom znaku v strede pečiatky alebo spomínaný biely krížik. Zachované „vzorové“ odtlačky pečiatok sú zhodné na len prvý pohľad. Pri podrobnejšom preskúmaní vykazujú drobné rozdiely (Obr. 25).

Citovaný opis zamlčiava až neskôr zverejnenú skutočnosť, že pečiatky používané v Bukovine sa od pečiatok používaných v Sedmohradsku líšia neprítomnosťou hviezdičiek, oddeľujúcich slovo ROMANIA od slov TIMBRU SPECIAL.¹¹⁹ Aj pravé kolky teda existujú (najmenej) v dvoch variantoch. Zachovaný materiál pritom ukazuje, že falšovatelia túto skutočnosť postrehli a na evidentných falzifikátoch pečiatok odtlačených na nemeckej strane bankoviek hviezdičku vynechali

Počas obehu opečiatkovaných bankoviek sa zistené falzifikáty pečiatok v Rumunsku, na rozdiel od iných štátov, neoznačovali (Obr. 26). Mali sa len stiahnuť a uchovať do likvidácie RUB ako nárok Rumunska na jej majetok. Ale napriek tomu úrady odmietali zistené falzifikáty konfiškovať a nechávali ich v obehu.

Existujú však dva náznaky pokusov o definovanie markerov niektorých falzifikátov. Jeden bol zverejnený ako výstraha pred falzifikátmi, ktoré boli označené ako nepodarené a nápadné na prvý pohľad nedokonalou rytinou písma a najmä štátneho znaku, v ktorom chýba veľa podrobností. Výstraha dokonca upokojuje občanov, že ten, kto pozorne prezrel pravé pečiatky, rozozná falzifikáty ľahko.¹²⁰ Druhý kladie dôraz na kvalitu prevedenia písma, na prítomnosť zámerne prerušeného spodného ramena písmena B v slove TIMBRU a na to, že sa pravé pečiatky nedajú roztrieť vodou, resp. navlhčeným prstom. Doslova kuriózný je odkaz na polohu druhého ramena písmena N v slove ROMANIA, ktoré má na pravých odtlačkoch pečiatky prekrývať krížik na korune uhorského znaku v pozadí pečiatky.¹²¹

Takúto polohu má mať pečiatka len na bankovkách „systematicky pečiatkovaných pôvodnými komisiami“, t. j. v pôvodnom termíne nostrifikácie 10. 6.–10. 7. 1919. Ale ich pri práci bolo úplne iluzórne takúto polohu pečiatky dodržať. Navyše tento marker nemal význam pre overenie pravosti pečiatok na bankovky pečiatkovaných v Bukovine na nemeckej strane. Nie je zrejmé, nakoľko bol druhý opis

---

119 Publicațiune 2099/1920. Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria, 17. 2. 1920, Nr. 89, s. 3. Pripomína povinné prijímanie bankoviek opečiatkovaných v Bukovine na nemeckej strane aj v Sedmohradsku a upozorňuje na neprítomnosť hviezdičiek v kruhose pečiatok použitých na označenie bankoviek v Bukovine..

120 Aviz, Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria, 15. 11. 1919, Nr. 66, s. 1.

121 Archív BNR, nezaradené.

prístupný širšej verejnosti alebo len pracovníkom peňažných ústavov. Oba opisy sú však veľmi vágne a reálne nikomu pri overovaní pravosti pečiatok pomôcť nemohli.

Okrem na prvý pohľad primitívnych, ručne kreslených falzifikátov existovalo viacero typov relatívne podarených falzifikátov, líšiacich sa tvarom štátneho znaku a detailmi jeho kresby, čitateľnosťou hesla NIHIL SINE DEO (Nič bez Boha).

Obrovský rozsah falšovania nostrifikačných pečiatok sa v Rumunsku zistil až po vyúčtovaní výmeny označených bankoviek za rumunské bankovky a obligácie. Vymenená suma 8,7 mld. K bola totiž 2,6-násobkom 3,3 mld. K úradne opečiatkovaných bankoviek.¹²² Pritom 69 % tejto sumy predložilo na výmenu len 150 osôb a 9 % tejto sumy sa vymenilo v Bukurešti, kde tieto bankovky neplatili.

Prehľad typov falzifikátov týchto pečiatok zatiaľ neexistuje a ich retrospektívna typizácia bude mimoriadne obťažná a zdĺhavá.

Okrem falšovania bolo problémom aj prijímanie vysokých opečiatkovaných bankoviek vysokých hodnôt. Kvôli tomu musela byť pripomenutá povinnosť prijímať pečiatkované 1000-korunáčky bez ohľadu na série a 10 000-korunáčky v prípade všetkých platieb nad 10 000 K.¹²³

Výmena opečiatkovaných bankoviek v hodnote 10–1 000 K sa uskutočnila od 1. do 10. 9. 1920.¹²⁴ Za výmenu súm nad 100 000 K sa v Sedmohradsku vyberal poplatok 5%.¹²⁵ V Bukovine sa platil poplatok 3 % za výmenu súm prevyšujúcich len 200 K.¹²⁶ Predchádzali jej najmä na vidieku pochybnosti o kurze výmeny. Využívali toho dobre informovaní podvodníci, ktorí od vidiečanov vykupovali koruny za horší ako úradný kurz 2 K = 1 leu a neskôr sa na výmene v oficiálnom kurze obohatili. Podvodom nahrávalo aj to, že na „burze“ bol voľný kurz 5 K za 1 leu.

V mestách predkladali bankovky na pečiatkovanie samotní majitelia, resp. prednostovia domácností. Na vidieku bankovky predkladali obce hromadne prostredníctvom komisií zložených z notára, starostu, pokladníka, kňaza a z jedného

122 Ștefan Vasilița, archív BNR, osobná informácia.

123 Ordonanță 3427-1920. Gazeta oficială publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria, 27. 3. 1920, No. 98.

124 Lege pentru retragerea din circulație a coroanelor și rublelor. Monitorul oficial, 13. 8. 1920, s. 3734; Regulament pentru punerea în aplicare a dispozițiilor legii pentru retragerea din circulație a rublelor și coroanelor, no. 3,365, 12. 8. 1920. Monitorul oficial 14. 8. 1920, s. 3766–3767; Instrucțiuni pentru oficiile de schimb însărcinate cu preschimbarea de coroane. No. 77.245, 7. 8. 1920. Monitorul oficial, 19. 8. 1920, s. 3894–3896; Instrucțiuni pentru comisiunile comunale de schimbul coroanelor. No. 77.246, 7. 8. 1920. Monitorul oficial, 19. 8. 1920, s. 3896–3897.

125 Kirițescu, C. C.: Sistemul bănesc al leului și precursorii lui, Vol. II., Editura enciclopedică, București 1997, s. 283.

126 Ohui, O. D.: Istoriya obihu hrošovych odynec ta jich najmenuvaň na Bukovyni (1774–1918). Černivci 2005, s. 372–373.

až dvoch miestnych popredných občanov, ktorí museli byť gramotní, v rumunskom origináli s obrazným frazeologizmom „cu știința cărți“, t.j. doslova so „znanosťou knihy“. Výmene bankoviek predchádzal súpis predkladaných a až na jeho základe dostali výmenné strediská protihodnotu 60 % nahlásených súm v bankovkách a zvyšok vyplatili v obligáciách.¹²⁷ Pritom sumy vyplácané v hotovosti sa zaokrúhľovali nadol tak, aby sa nemuseli vyplácať v drobných peniazoch. Zaokrúhlený rozdiel sa prirátal k podielu vyplácanému v obligáciách.

Osobitným problémom bola výmena 10 000-korunáčok za lei. Rumunsko ich spoločne s druhým vydaním 20-korunáčok vzoru 1913 prijalo ako zákonné platidlo dodatočne,¹²⁸ hoci nemuselo, lebo 10 000-korunáčka bola vydaná až 19. 12. 1918, len na základe dohody vedenia viedenského a budapeštianskeho hlavného ústavu RUB. Nevzťahoval sa na ne preto nárok nástupníckych štátov na podiel z likvidácie RUB. V septembri 1920, pri výmene nižších pečiatkovaných bankoviek sa preto len spísali podľa sérií a čísiel. O ich výmene malo v jednotlivých prípadoch rozhodovať Ministerstvo financií. Výmena za lei sa odkladala až do februára 1921.¹²⁹ Predchádzali tomu tiež špekulácie o tom, či sa vôbec budú meniť a ak áno, v akom kurze. Dokonca na voľnom trhu sa 10 000-korunáčky menili aj v kurze len 15 K za 1 leu. Nakoniec sa však tiež menili v oficiálnom kurze 2 K za 1 leu. Išlo skôr o zastieracie manévry vysokopostavených osôb, najmä ministra financií Tanake Ionesca, ktorý vo veci výmeny korún za lei zohrával veľmi temnú úlohu.¹³⁰ Na miesto pôvodne opečiatkovaných 13 067 kusov ich bolo na výmenu predložených 44 941 kusov.¹³¹

Rumunská literatúra berie do úvahy, že ide prevažne o 10 000korunáčky dovezené ilegálne zo zahraničia.¹³² Ale nedomyšľa tento aspekt do dôsledkov. Rozhodujúcim zdrojom dovozu neoznačených bankoviek **všetkých** hodnôt totiž mohli byť príslušníci, resp. vyšší dôstojníci Rumunskej kráľovskej armády, ktorá až do apríla 1920 okupovala prevažnú časť maďarského územia, vrátane Budapešti, a prísne kontrolovala všetky oblasti života, vrátane vnútroštátneho pohybu obyvateľov, ktorí dostávali priepustky s rumunskými textami, alebo cenzúry tlače, kde sa často

127 Instrucțiuni pentru oficiile de schimb însărcinate cu preschimbarea de coroane. No. 77.245, 7. 8. 1920. Monitorul oficial, 19. 8. 1920, s. 3894–3896; Instrucțiuni pentru comisiunile comunale de schimbul coroanelor. No. 77.246, 7. 8. 1920. Monitorul oficial, 19. 8. 1920, s. 3896–3897.

128 Ordonanță întregitoare 6762 în chestiunea stampilării bancnotelor de coroane. Gazeta oficială publicată de Consiliul dirigent al Transylvaniei, Banatului și Ținuturilor din Ungaria, 10-17-21-26 Iulie 1919, Nr. 31–35, s. 3.

129 Kirițescu, C. C.: Sistemul bănesc, s. 283.

130 Kirițescu, C. C., 1997: citované dielo, s. 283–283.

131 Ștefan Vasilița, archív Národnej banky Rumunska, osobná informácia.

132 Kirițescu, C. C., 1997: citované dielo, s. 283–283.

objavujú cenzúrne zásahy v rumunčine. I keď rumunskí občania v „starom kráľovstve“ i na získaných územiach mohli dostať v „odôvodnených“ prípadoch zahraničné pasy,¹³³ nie je možné predpokladať, že v daných podmienkach mohli cestovať v rozsahu, ktorý by pašovanie neoznačených bankoviek do Rumunska umožňoval vo väčšom rozsahu.

Kráľovstvo SHS

Mimoriadna rozmanitosť pečiatok použitých na prvé kolkovanie rakúsko-uhorských bankoviek a rôzna kvalita a presnosť ich odtlačkov takmer vylučuje rozoznávanie ich prípadných falzifikátov. Navyše mnohé nesú maďarské texty a nie vždy je isté, či ide o pečiatky inštitúcií z územia Kráľovstva SHS. K rozoznávaniu falzifikátov bolo možné prikročiť až po druhom štatistickom kolkovaní, ktoré sa uskutočnilo formou nalepenia kolkov dodaných rôznymi tlačiarňami v Rakúsku (Obr. 6).

Kolky lepené na 10-, 20- a 50-korunáčky boli kvalitné, vzhľadovo i tlačovo podobné rakúsko-uhorským jubilejným poštovým známka k 60. výročiu panovania Františka Jozefa I. Mali jemné šrafovanie, ktoré by falšovatelia ťažko reprodukovali bez nápadných vizuálnych zmien.

Kolky lepené na 100- a 1000-korunáčky mali tri jazykové verzie – srbskú, chorvátsku a sloviniskú a kolky lepené na 100-korunáčky mali navyše dva varianty úpravy chorvátskeho textu. Obraz týchto kolkov pozostával z dvoch farebne odlišných vrstiev, ktoré na 100-korunových vytvárali neurčitý škvrnitý obraz a takmer úplne zakrývali text. To všetko sťažovalo overovanie pravosti. Paradoxne najhoršiu kvalitu tlače i štruktúru obrazu mali kolky lepené na 1000-korunáčky... V dostupnom zachovanom materiáli i v reprodukciami v literatúre sú zaznamenané falošné kolky len na 1000-korunáčkach (Obr. 6). Podľa dokumentov v archíve Rakúskej národnej banky mali existovať až v 10 typoch, údajne pašovaných z Viedne.¹³⁴ Podľa

133 Ordonanță referitoare la legitimațiilor de călătorie și pașapoarte. Gazeta oficială de consiliul dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria. Nr. 7–12. 1-6-8-12-19-22 Febr. 1919, s. 1–2; Ordonanță asupra eliberării pașapoartelor. Gazeta oficială de consiliul dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria. Nr. 41–44. 10-17-21-26 Iulie 1919, s. 1–3.

134 Archív Rakúskej národnej banky, Akt 192/5., 194/7. 12., 195/18., 196/18 a 197-1920. Abschrift ad no. 1867/1920. List pobočky Obchodného úradu v Sarajeve z 29. 3. 1920 o chaos v peňažnom obehu v Kráľovstve SHS. Falošné kolky na 1000 K majú 10 typov. Aby sa zabránilo ich ďalšiemu obehu, majú byť označené krížom červeným atramentom. Po vydaní korunovo-dinárových štátoviek sa kolkované bankovky nemajú zaznamenávať na burze. Výmena za dináre v pomere 1:4, spôsobila okrem technických ťažkostí, chaos v obehu. Nevie sa, aké bude mať situácia východisko, lebo ceny stúpajú namiesto 20 % o 50 %. Pašované nekolkované bankovky podvávajú obch. Ľudia nevedia, aké peniaze sa vydávajú, kolkované alebo nekolkované, dináre alebo koruny, nové alebo staré. Nikto nechce prijímať 1000 K, falzifikátov je veľa. Banky bojujú

správ v tlači falošné kolký lepili na bankovky už úradníčky finančného riaditeľstva.¹³⁵ Zachytené falzifikáty sa označovali prečiarknutím červenou ceruzkou a vyskytovali sa vo veľkom množstve.

Rozsah falšovania pečiatok z prvého štatistického kolkovania nie je presne známy. Existuje len odhad založený na rozdieli výsledkov prvého (5 323 000 000 K) a druhého (5 686 606 730 K) štatistického kolkovania, ktorý predstavuje 363 606 730 K,¹³⁶ t.j. 6,39% peňažného obehu, teda hodnota blízka odhadom pre Československo. Jeho skutočná výška však bola väčšia, lebo do výsledkov druhého kolkovania nie sú zahrnuté 1- a 2-korunové bankovky a bankovky, ktoré boli medzi oboma kolkovaniami zničené alebo stratené.

Rozsah falšovania kolkov nalepených na bankovkách pri druhom kolkovaní sa z dostupných zdrojov zatiaľ zistiť nedá. Tieto bankovky boli v kurze 4 koruny za 1 dinár zamenené za 1 227 427 121,80 dinárov, čo pri spätnom prepočte predstavuje 4 909 708 487,20 K, čo je podstatne menej ako 5 686 606 730 K evidovaných pri druhom štatistickom kolkovaní. Veľká časť rakúsko-uhorských bankoviek teda pri výmene za nové juhoslovenské štátovky nebola zamenená. Ale naopak existujú bankovky okolkované pri druhom kolkovaní, ale bez pečiatok z prvého kolkovania.¹³⁷ Naznačuje to vysoký stupeň nespoľahlivosti štatistických údajov.

Falošne opečiatkované juhoslovenské bankovky z prvého kolkovania boli zdrojom ťažkostí aj pre československé úrady. V Československu sa tieto peniaze totiž benevolentne menili juhoslovenským študentom ako občanom spriateleneho štátu. Keďže domáce zmenárne pre nich nemali odbyť, posielali sa tieto bankovky kuriérom do Kráľovstva SHS. Tam však boli sčasti odmietané s odôvodnením, že majú „vadné kolký“.¹³⁸ Z podobných dôvodov ich ani nemenili rakúske banky a RUB ich až na výnimky odmietala meniť za nekolkované bankovky.

Slobodný štát Fiume (Rijeka)

Talianska národná rada v meste Fiume nariadila 18. 4. 1919 opečiatkovať rakúsko-uhorské bankovky v hodnotách od 1 do 1000 korún obiehajúce v meste jed-

---

s nedostatkom hotovosti. Aj 1000-korunáčky, ktoré boli hneď po nalepení kolkov uschované, sú vyhlasované za falošné. Pri ich prijímaní sa žiada konsignácia. V poslednom čase sa hovorí aj o falzifikátoch kolkov na 100, 50 a 20 K. Úrady považujú za riešenie urýchlenie výmeny korún za dináre. Ľudia to odmietajú a prijímajú dináre len pod hrozbou trestu. Príčinou sú rozporné správy v tlači a protesty adresované úradom.

135 Podvody při kolkování v Krajině. Lidové noviny, 15. 12. 1919, s. 3.

136 Jerković, S. R.: Narodna banka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslavije 1918–1931. godine. Doktorska disertacija. Universitet u Beogradu, Filozofski Fakultet, Beograd 2018, s. 189–193.

137 Zbierka autora

138 Leopold, K.: Vzpomínky, s. 38.

noduchou okrúhlu čiernou pečiatkou s textom CITTA DI FIUME (Obr. 5). Bol aj stanovený kurz k talianskej líre na 2,40 K za 1 líru. Neopečiatkované bankovky stratili v meste platnosť. V septembri 1919, po obsadení mesta jednotkami generála Gabriela D'Annunzia, bolo opečiatkované aj menšie množstvo neoznačených bankoviek nájdených v pobočke RUB čiernou pečiatkou so savojským znakom pre potreby jeho vojska. Generál D'Annunzio zároveň nariadil 23. 9. 1919 prevziať miestnu pobočku RUB a 6. 10. 1919 zriadil Úverový ústav Národnej rady, ktorý mal riadiť menu v meste. V ďalšom kroku, kvôli výskytu 19 dokonalých a väčšieho množstva nedokonalých falzifikátov,¹³⁹ generál D'Annunzio nariadil 31. 10. 1919 druhé pečiatkovanie bankoviek zložitejšou pečiatkou s titulom Úverového ústavu Národnej rady mesta Fiume, s veľkou päťramennou hviezdou a ornamentami plniacimi do určitej miery funkciu ochranných rastrov (Obr. 5). Dokončené malo byť do 30. 4. 1920. Pri druhom pečiatkovaní boli zadržané bankovky v hodnote 3,7 mld. korún, údajne s falošnými pečiatkami z prvého pečiatkovania. Tieto pečiatky boli veľmi ľahko napodobiteľné, resp. pri nedbanlivom odtlačení mohli vzbudzovať pochybnosti o pravosti. Ich zadržanie bolo predmetom protestov. Na ich podnet bola pravosť pečiatok preskúmaná a potvrdená alebo označená za nezistiteľnú a bankovky boli ponechané v obehu pod podmienkou druhého označenia. Zároveň bola dovoľené opečiatkovanie ďalších bankoviek, v dôsledku čoho vzrástol v meste peňažný obeh z 47,7 mil. K na 122,9 mil. K. Napriek tomu bola hodnota koruny vo Fiume o 10–20 % vyššia ako juhoslovanskej koruny.

Od 1. 9. 1921 sa stala talianska líra zákonným platidlom obiehajúcim súbežne s rakúsko-uhorskými bankovkami s pečiatkou Úverového ústavu mesta Fiume, ktoré sa od 28. 9. do 31. 10. 1921 menili za talianske líry.

Obyvatelia vymenili takmer všetky rakúsko-uhorské bankovky. Preto sú bankovky s pečiatkami mesta Fiume dnes vzácné. Väčšina dochovaných exemplárov označených počas druhého pečiatkovania je však falošná. Vzniká preto otázka, či ide o dobové falzifikáty urobené pod vplyvom kurzového rozdielu s juhoslovanskou korunou alebo dodatočné falzifikáty urobené ku škode zberateľov, podobne ako pri pečiatkach so savojským znakom. V každom prípade boli rakúsko-uhorské bankovky označené v Rijeke predmetom falzifikácie, ktorá mala vzhľadom na obmedzený peňažný obeh značný rozsah.

Maďarsko

V marci 1919 bola na základe dohody s Rakúskom započatá príprava označovania rakúsko-uhorských bankoviek. Stretávalo sa tu niekoľko názorov na jej metodiku, ale dominoval názor, že pôjde o pretlačé. Na tento účel boli skonštruované špeciálne stroje, ktoré úspešne prešli prvými skúškami. Malo sa ich vyrobiť

¹³⁹ Borna, B.: *Papirni novac bivše Jugoslavie*, s. 58.

200 kusov a mali byť rozdelené do všetkých väčších miest. Zároveň sa uvažovalo o tom, že by sa stroje na pretláčanie bankoviek zapožičali aj v Nemeckom Rakúsku po skončení tamjšej nostrifikácie. V tlači boli zverejnené približné opisy týchto pretlačí a pravdepodobný začiatok nostrifikácie niekedy po 21. marci 1919. Nostrifikácia sa mala uskutočniť bez akýchkoľvek zásahov do majetku občanov. V dôsledku štátneho prevratu k celoštátnej nostrifikácii nedošlo. Len na juhu Maďarska, ktoré nebolo pod kontrolou vlády Maďarskej republiky rád, boli označené peniaze osobitnými pečiatkami v Szegede a Temešvári (Obr. 27). Toto označenie však malo zanedbateľný rozsah a takto označené bankovky dnes patria k numizmatickým vzácnostiam.

Vláda Maďarskej republiky rád spočiatku pokračovala v spolupráci s RUB, ale zároveň začala pripravovať emisiu nových papierových platidiel vydávaných Poštovou sporiteľňou. Nižšie hodnoty (5-, 10- a 20-korunáčky) boli skutočne dané do obehu. V lete vláda nariadila sťahovanie rakúsko-uhorských 1000- a 10 000-korunáčok, ale toto nariadenie už nestačila vykonať.¹⁴⁰

Nová, prechodná sociálno-demokratická vláda všetky nariadenia Maďarskej republiky rád zrušila. V Maďarsku tak naďalej platili pravé neoznačené rakúsko-uhorské bankovky, nelegálne emisie rakúsko-uhorských 1-, 2- 25- a 200-korunáčiek (tzv. biele peniaze) vytlačené ako fotomechanické kópie (1- a 2-korunáčky) alebo zo zapožičaných originálnych foriem (25- a 200-korunáčky), ale bez súhlasu RUB a ňou považované za falzifikáty, ako aj poukážky Poštovej sporiteľne.

Nasledujúca kontrarevolučná vláda kvôli politickým zmätkom a rumunskej okupácii mohla prikročiť k nostrifikácii rakúsko-uhorských bankoviek až v marci 1920, po ovládnutí celého územia. V tom čase už bolo označenie rakúsko-uhorských bankoviek výslovne nariadené nástupníckym štátom Saint Germainskou zmluvou. Maďarsko bolo vlastne jediným štátom, ktorý označenie bankoviek vykonal až po vydaní tohto nariadenia.

Technicky sa nostrifikácia vykonala decentralizovane s pomocou zariadení skonštruovaných a asi aj vyrobených ešte v marci 1919.¹⁴¹ Malo ísť o rozmerne (1 x 3 x 0,4 m) stroje na ručný alebo elektrický pohon. Boli doplnené menšími strojmi, dodávanými do peňažných ústavov v menších mestách, ale ak mali v depozite viac ako 50 000 kusov bankoviek.¹⁴² Veľkú časť pretlačí vykonala Štátna

---

140 Šustek, Z.: Nostrifikácia rakúsko-uhorských bankoviek v Maďarsku v rokoch 1919 a 1920 v zrkadle dobovej tlače.

141 Kupa, M.: *Corpus notarum pecuniarium Hungariae* (Magyar egyetemes pénzjegytár), I. kötet, InformatikaTörténereti Múzeum Alapítvány, Budapest 1993, s. 72.

142 Šustek, Z.: Nostrifikácia rakúsko-uhorských bankoviek v Maďarsku v rokoch 1919 a 1920 v zrkadle dobovej tlače.

tlačiareň v Budapešti. Pretlače mali podobu okrúhleho hrubého rámca so silne štylizovaným rastlinným ornamentom, vzdialene pripomínajúcim priečny rez kvetného púčika. V jeho strede sa nachádzal „Košútov“ štátny znak a kruhopsis MAGYARORSZÁG. Pretlače boli karmínové, na všetkých hodnotách rovnaké (Obr. 28). Vzory pravých pretlačí nie sú zachované, resp. objavené. Za určitý etalón pravosti je možné považovať pretlače na 1000- a najmä 10 000-korunáčkach, ktoré boli označené v Štátnej tlačiarni.

Prvé falzifikáty pretlačí a falšovateľské dielne boli odhalené už počas tri týždne trvajúcej nostrifikácie. Tlač o nich však informovala len krátko.¹⁴³ Neskôr sa správy o výskyte falzifikátov v tlači neobjavovali, zrejme kvôli zákazu alebo cenzúre, ktorej zásahy sú vo vtedajšej maďarskej tlači časté a rozsiahle. Chýba teda analogické informačné zázemie ako v prípade falzifikátov československých bankovkových kolkov.

Na rozdiel od Rumunska maďarské peňažné ústavy výskyt falošných pretlačí sledovali. Zachytené falošné pretlače označovali pretlačením čiernym ondrejským krížom, prečiarknutím hrubou atramentovou ceruzkou alebo perom s širokou špicou, tiež v tvare ondrejského kríža. Na 1000- a 10 000-korunáčkach sa okrem označenia falzifikátu ondrejským krížom objavujú aj pečiatky budapeštianskeho Hlavného ústavu RUB, ktorý overovanie vykonával, a čísla, ktoré možno predstavujú evidenciu posudzovaných dávok bankoviek s falošnými pretlačami, ale nie jednotlivých bankoviek. Na viacerých bankovkách sa totiž opakujú a v rámci študovaného materiálu ležia v rozmedzí 4033–4087.

Oficiálne údaje o rozsahu falšovania maďarských pretlačí nie sú zatiaľ známe, ale v zachovanom numizmatickom materiáli sa označené falošné pretlače vyskytujú pomerne často. Ich výskyt je približne vyrovnaný medzi 10- až 1000-korunáčkami, naopak 10 000-korunáčky sú napadnuté len ojedinele. Rozoznávanie falzifikátov pretlačí v peňažnom obehú veľmi sťažovala interferencia obrazu pretlače s obrazom bankovky, najmä veľmi tmavým pozadím hĺbkotlačových obrazových prvkov alebo hnedočervenými odtieňmi irisových pásov v podtlačových rastoch na 10- až 100-korunáčkach.

Výskyt neoznačených falzifikátov je ešte len predmetom štúdia, kde je potrebné vymedziť premenlivosť pravých pretlačí. Tá môže byť vzhľadom na decentralizované pretlačanie v improvizovaných podmienkach značná. Doterajšie výsledky bádania naznačujú, že neoznačené falzifikáty sú v zachovanom materiáli zastúpené približne v rovnakom pomere ako označené a spoločne predstavujú asi 5 % študovaných bankoviek. To by zodpovedalo asi polovičnému rozsahu falšovania kolkov v Československu. Je pravdepodobné, že počet typov falošných pretlačí presiahne 110.

143 Tamže.

Priamy prechod z rakúsko-uhorskej na domácu, resp. inú menu

Tento spôsob použilo len Taliansko a Poľsko, ktoré získali časť územia bývalej monarchie, pričom na svojom pôvodnom území mali vybudované vlastné meny. Výmenu uskutočnili až po prechodnom období vybudovania vlastnej správy na získanom území. Rakúsko uhorské bankovky na svojich územiach nijako neoznačovali, ale vzhľadom na vznikajúce kurzové rozdiely tieto bankovky mohli byť motívom na ich označovanie falšovanými nostrifikačnými pečiatkami alebo kolkami na rakúsko-uhorských bankovkách iných nástupníckych štátov monarchie. Podobný spôsob použilo Lichtenštajnsko, ktoré prešlo z menovej únie s Rakúskom-Uhorskom do menovej únie so Švajčiarskom.

Taliansko

Po I. svetovej vojne muselo Taliansko riešiť dve menové dedičstvá získané po Rakúsku-Uhorsku. Prvým bola okupačná mena vydávaná na okupovanom území Benátska a časti Lombardie spoločným rakúsko-uhorsko – nemeckým konsorciom v mene Benátskej pôžičkovej pokladnice (Casa Veneta di Prestiti) znejúca na líry. Išlo o ekonomickú prípravu na ďalší útok proti Taliansku a hospodárske využívanie jeho územia. Na základe dekrétov z 3. 3. a 28. 4. 1918 začala Benátska pôžičková pokladnica 20. 5. 1918, v predvečer ďalšieho útoku, činnosť v Udine, v obsadenej budove Banky Talianska. Vydávala poukážky v hodnote 5 centov až 1000 lír, so stanoveným pomerom 100 lír za 95 korún. Vlastníci korún i lír na obsadenom území museli svoje vymeniť za okupačné líry. V okupačných lírach sa vyplácalo aj služné vojakom. Plánovaný útok sa nepodaril a 24. októbra naopak talianske vojská prešli Piávu a 3. decembra vstúpili do Terstu a Tridendu. Po ústupe Centrálnych mocností prestala Benátska pôžičková pokladnica existovať a za ňou vydané platidlá nemal kto prevziať zodpovednosť. Obyvatelia, ktorí museli okupačné líry prijať, vznášali svoje nároky na ich výmenu. Na základe dekrétu z 27. 2. 1919 im umožnila talianska vláda 13.–20. 3. 1919 spätnú výmenu, predbežne v pomere 1000 okupačných lír za 400 talianskych. Predbežný výmenný pomer bol stanovený preto, lebo chýbali informácie o rozsahu emisie okupačných lír. Rozsah sa nedal odhadnúť ani podľa číslovania poukážok, lebo v číselných radoch boli zámerne urobené medzery. Po zistení aspoň približného rozsahu emisie okupačných lír získali obyvatelia 4. 1. 1920 nárok na príplatok 20 % z menenej sumy. Mnohí ho však nevyužili, lebo si neuschovali doklady z prvej výmeny. Celkom tu bolo stiahnutých 106 mil. lír, pričom ich emisia musela byť vyššia, lebo veľké hotovosti zo sebou odviezli ustupujúce vojska.¹⁴⁴ Aj ich príslušníci mali s výmenou doma ťažkosti. Prípadne vymenené okupačné líry boli skôr darom československých peňažných ústavom navrátilcom z frontu ako reálnou výmenou.

---

144 Crapanzano, G. – Giulianini, E.: Soldi di Italia, s. 268–273; Pressburger, P.: Oesterrreichische Notenbank 1816–1966, s. 332.

Druhým dedičstvom boli legálne obiehajúce rakúsko-uhorské bankovky v južnom Tirolsku, Terste, Gorici, Gradiške a na niektorých dalmatských ostrovoch, ktoré boli pripojené k Taliansku. Na týchto územia prebehla výmena podľa osobitných pravidiel.

V južnom Tirolsku po obsadení jeho územia talianskou armádou bol 13. novembra vydaný rozkaz, že koruna sa na základe porovnania s jej kurzom vo Švajčiarsku (25–30 centimov) bude rovnať 40 talianskym centom. V tomto pomere sa na oslobodených územiach stane zákonným platidlom súběžne s lírou. Tento stav považovali miestni obyvatelia za katastrofu.¹⁴⁵ 5. 4. 1919 bol stanovený termín výmeny korunových bankoviek za líry medzi 10. a 19. aprílom 1919. Výmenný pomer bol tiež 1 koruna = 40 centov, s výhradou, že konečný pomer bude stanovený neskôr. S touto výmenou obyvatelia neboli spokojní. Dodatočne bol výmenný pomer 27. 11. 1919 zlepšený doplatkom 2 líry za každých 10 korun, teda výsledný kurz bol 10 K za 6 lír.¹⁴⁶ V hotovosti sa bankovky menili do ekvivalentu do 5000 lír, za sumy nad tento limit sa vydávali štátne obligácie. Obyvateľstvo považovalo pravidlá výmeny zavedené talianskou vládou za veľkú krivdu. Jej analýze sa venovala dokonca špeciálna konferencia.¹⁴⁷

V Terste, Goricii a Gradiške bola výmena možná až po definitívnom pripojení týchto území k Taliansku na základe Rapalskej zmluvy z 20. 11. 1920. Až 1. mája 1921 tam bol nariadený súpis bankoviek, aby sa zabránilo dovozu neokolkovaných bankoviek. 10. júna 1921 bolo nariadené vymeniť prvých 3000 K plne a sumy nad túto hranicu do 10% príjmu odhadnutého ako 20-násobok dane zaplatenej v roku 1920. Prepočet na líry bol degresívny – 1. pätina v pomere 10:6, 2. pätina 10:4, 3. pätina 10:1 a zvyšok v pomere 10:0,28. Koruny tam prestali platiť 19. 6. 1921,¹⁴⁸ ako v poslednej enkláve s obedom neoznačených rakúsko-uhorských bankoviek.

Keďže pôvodný kurzový rozdiel medzi rakúsko-uhorskou korunou a menami štátov Latinskej menovej únie bol minimálny, rakúsko-uhorské strieborné a zlaté mince sa menili za líry v zjednodušenom pomere 1:1.

Poľsko

Hoci územie Poľska bolo pred I. svetovou vojnou rozdelené medzi Nemecko, Rusko a Rakúsko-Uhorsko a ako štát bolo zlikvidované, prisľúbili nemecký a rakúsky cisár 5. 11. 1916 z dôvodu lepšieho využitia ľudského i materiálneho potenciálu obsadeného poľského územia obnovu poľskej štátnosti pod nemeckým

145 Brentari, O.: *L'Allegra agonia del Trentino*. Milano 1920, s. 20–29.

146 Měna na územích obsazených Itálií. Lidové noviny, 2. 12. 1919, s. 5.

147 Brentari, O.: *L'Allegra agonia del Trentino*: citované dielo ako celok venujúci sa všetkým dôsledkom začlenenia južného Tyrolska do Talianska.

148 Garber, P. M. – Spencer, M. G.: *Dissolution of the Austro-Hungarian Empire*, s. 44.

patronátom. Jej základom bola v Nemcami okupovanej severnej časti ruského záboru (Królewstwa polskiego) okupačná správa s názvom Varšavské generálne gubernátorstvo, zriadené už v auguste 1915 po obsadení Varšavy, a Lublinské generálne gubernátorstvo, v južnej časti spravovanej Rakúsko-Uhorskom.¹⁴⁹

Na území Varšavského generálneho gubernátorstva založilo Nemecko 9. 12. 1916 Poľskú krajinskú pôžičkovú pokladnicu, ktorá tam 26. 4. 1917 začala vydávať okupačnú menu, formálne viazanú na nemeckú marku a znejúcu na poľské marky. Jej účelom bolo poskytovať pri nútenom obehu okupačnej správe finančné prostriedky na využívanie okupovaného územia a zároveň nezvyšovať inflačný tlak sa vlastnú nemeckú menu. Poľské marky mali z propagandistických dôvodov len poľské texty a zobrazovali výrazný oválny štít s poľskou orlicou v červenom poli. Boli to jediné okupačné platidlá, ktoré Nemecko vydávalo počas I. svetovej vojny, ktoré niesli symbol okupovanej krajiny.

Po vyhlásení samostatnosti Poľska začiatkom novembra 1918 prevzala poľská vláda 14. 11. 1918 Poľskú krajinskú pôžičkovú pokladnicu s nezmeneným názvom ako emisný ústav obnoveného poľského štátu. Poľské marky vyhlásila za zákonné platidlá na jeho území a pokračovala v ich (inflačnej) emisii. Zároveň stála pred úlohou menovo zjednotiť územie obnoveného štátu, kde okrem poľských mariek obiehali nemecké marky, ruské ruble a rakúsko-uhorské koruny a sčasti aj nemecké okupačné meny pre „východné územia“ znejúce na ruble a neskôr na marky.

V marci 1919 sa uvažovalo o označení rakúsko-uhorských bankoviek za podobných podmienok ako v Československu, ale po výmene ministra financií od tohto zámeru Poľsko ustúpilo. Ako jediné menové opatrenie na svojom území zakázalo obeh rakúsko-uhorských 10 000 K I 1918 a do 30. 4. 1919 nariadilo stiahnuť provizórne bankovky 25 K I 1918 a 200 k i 1918.¹⁵⁰

Po vyhlásení nezávislosti, vzhľadom na vnútropolitickú a hospodársku situáciu, sa poľské marky ďalej rýchlo znehodnocovali kvôli rozsiahlej emisii štátnych pôžičiek a vojenskej angažovanosti Poľska na východe. Výmenu korún Poľsko odkladalo. Po predbežnom oznámení¹⁵¹ ju vykonalo v dvoch etapách 19.–26. 4. 1920 (100- a 1000-korunáčky)¹⁵² a 14.–25. 6. 1920 (1-, 2-, 10-, 20- a 50-korunáčky)¹⁵³

149 Radziwill, A. – Roszkowski, W.: Historia 1871–1945. Warszawa 1995, s. 130, 137 a 154.

150 Karpiński, Z.: Ustroje pieniężne w Polsce, s. 34–40; Śustek, Z.: Vzostupy a pády mien. Menové reformy, odluky a iné pohromy v 20. storočí. Bratislava 2009, s. 18.

151 Ustawa z dnia 24 marca 1920 roku o stemplowaniu i wamianie banknotów koronowych emitowanych przez Bank Austrijacko – Węgierski. Dzennik ustaw, Poz. 166 z 24 marca 1920 r.

152 Rozporządzenie Ministra Skarbu w przedmiocie wymiany i stemplowania banknotów koronowych Dzennik ustaw, Poz 189 i 190 z 26 marca 1920 r.

153 Rozporządzenie Ministra Skarbu w przedmiocie wymiany i stemplowania banknotów koronowych w odcinkach po 50, 20, 10, 2 i 1-ej korony na obszarze b. Galicji i b. Gen. Gub. Lubelskiego. Dzennik ustaw, Poz 281 z 7 czerwca 1920 r.

v nevýhodnom pomere 100 K za 70 poľských mariek. Skutočný pomer bol v tom čase zhruba opačný – 100 poľských mariek sa rovnalo 78–80 nekolikovaným rakúsko-uhorským korunám alebo 33–35 Kč. Obyvateľstvo získaných území tak bolo okradnuté. V kurze koruny a marky pritom už v lete 1919 boli značné rozdiely, v Haliči stála marka 1,70 K, vo Varšave 2 K.¹⁵⁴ Citované legislatívne normy naznačujú, že výmena peňazí sa pripravovala v podmienkach koncepcnej nejasnosti. Vyplýva z nich, že výmene má predchádzať nostrifikácia (sztemplowanie), neskôr uvádzajú, že sa budú meniť označené i neoznačené bankovky. K ich označeniu síce nedošlo, ale informácie o ňom boli brané ako smerodajné v zahraničí, o čom svedčia aj dokumenty v archíve Rakúskej národnej banky.¹⁵⁵

Výmenu 100- a 1000-korunáčok sprevádzala uzávera hraníc. V hotovosti sa mohlo vymeniť najviac 15 000 K, na vyššie sumy sa vydávala depozitná potvrdenka, splatná do troch mesiacov.¹⁵⁶

Je zrejmé, že za naznačených okolností malo veľa ľudí silný motív hľadať spôsoby záchranu hodnoty korunových hotovostí. Jedným z nich bolo pašovanie 1- a 2-korunových bankoviek do Československa, nazývaných v ČSR, pokiaľ pochádzali z Poľska „úplavice“.¹⁵⁷ Do ČSR sa však tieto bankovky pašovali nad povolený limit vo veľkom množstve aj z Rakúska a Maďarska.¹⁵⁸ Druhým spôsobom bolo pašovanie neoznačených bankoviek do Maďarska alebo na Podkarpatskú Rus, kde stále platili. Tretím spôsobom bolo pašovanie falošne okolikovaných bankoviek do iných nástupníckych štátov. Vzhľadom na formujúce sa kurzové rozdiely bolo najvýhodnejšie falšovanie československých bankovkových kolkov, najmä na

154 Hospodářská situace v Polsku. Národní listy, 22. 7. 1919, s. 5. V článku uvedené kurzy koruny a poľskej marky približne zodpovedajú kurzu nekolikovaných rakúskych korun a nemeckej marky v kurzovom lístku tamže.

155 Archív rakúskej národnej banky, zložka Akt. Nr. 124/4./1920. 19. Erledigung ad No. 124/1920. Odpoveď RUB bankovej spoločnosti Max Spaeth & Co. z 8. 4. 1920 vo veci náhrady za 1000-korunýčku s falošným československým kolkom. Uvádza, že náhradu RUB poskytuje v podobe nekolikovaných bankovkách, hoci to nie je jej povinnosťou. Dodáva, že sú stále zákonným platidlom v Poľsku, ale aj tam v krátkej dobe dôjde ku nostrifikácii. Zdôrazňuje, že výmena nekolikovaných bankoviek za valuty je nemožná a konečné rozhodnutie záleží na reparačnej komisii.

156 Ustawa z dnia 24 marca 1920 roku o stemplowaniu i wymianie banknotów koronowych emitowanych przez Bank Austrijacko – Węgierski. Dzennik ustaw, Poz 166 z 24 marca 1920 r.

157 Z činnosti poľských Židů. Národní listy, 20. 6. 1919, s. 2; Vývoz korunových bankovek z Haliče. Lidové noviny, 13. 5. 1919, s. 2. Židia ich menili za nekolikované bankovky a vozili ich naspäť do Haliča; Nové bankovky 15. června. Lidové noviny 14. 5. 1919, s. 5. Okrem oznamu o vydaní nových 100-korunáčok správa informuje o zabavovaní 2-korunáčok v statisícových množstvách na hranici.

158 Z podloudnických praktík. Národní listy, 6. 8. 1919, s. 3. Išlo o pašovanie 1- a 2-korunáčok zašitých v dámskych klobúkoch; Pašoval bankovky medzi uhlím. Rovnost, 10. 8. 1919, s. 4. Topiči na rušni prevážali 2-korunové bankovky. Časť spálili, ale u jedného pri domovej prehliadke nájsených 3000 kusov.

10- a 20-korunáčkach, ktoré v ČSR platili až do 20. 6. 1920. Táto snaha sa plne prejavila aj vo vysokej frekvencii zdržiavania osôb pašujúcich do ČSR z Poľska falošne okolkované bankovky a vo výške pašovaných obnosov (pozri vyššie). Po tom, čo v ČSR prestali platiť kolkované bankovky vyšších hodnôt (100 K 15. 11. 1919, 50-, 100- a 1000 K 31. 12. 1919 a 50 K 20. 2. 1920) malo ich zmysel pašovať len do Maďarska alebo Rakúska.

Lichtenštajnsko

Lichtenštajnské kniežatstvo, ako veľmi malý štát, zaviedlo v roku 1859 ako zákonné peniaze rakúsku menu a v roku 1863 vstúpilo priamo do menovej únie s Rakúskom-Uhorskom. 17. augusta 1900, v nadväznosti na prechod monarchie na zlatú korunovú menu v roku 1892 a zavedenie povinnosti počítať na koruny v roku 1900, korunovú menu na svojom území aj formálne uzákonilo. Tento stav udržalo až do prudkého poklesu hodnoty rakúskej koruny v roku 1922, napriek tomu, že už od roku 1918 bolo zrejmé, že zostať v tomto zväzku bude nevýhodné.

Ako riešenie hľadalo najprv vydať so súhlasom Švajčiarskej národnej banky vlastné bankovky znejúce na švajčiarske franky. To sa však vzhľadom na veľkosť územia, hospodárstva a počet obyvateľov ukázalo ako nerealistické, bez možnosti zabezpečiť pre takúto menu dostatočné krytie.

Najrealistickejšie bolo prijatie švajčiarskej meny, ktorá v obehu začínala korunu spontánne nahrádzať a Lichtenšteinská sporiteľňa a záložňa prijímala franky na samostatné vklady, bez vzájomnej prevoditeľnosti s korunovými. Oficiálne zavedenie švajčiarskej meny sa však preťahovalo, hoci bolo zrejmé, že používanie korunovej meny sa neskončí dobre. 27. 8. 1920 bolo len uzákonené používanie frankov pri platení daní, poplatkov a pokút. Štát ale prijímal takmer výhradne koruny. Obe meny ďalej platili súběžne.

Až v roku 1922 sa skonštatovalo, že korunová mena je síce zákonná, ale len na papieri. Od 1. 7. 1922 prestala sporiteľňa prijímať vklady v korunách. Zákon o prechode na frankovú menu sa začal pripravovať v roku 1923 a prijatý bol až 11. 4. 1924. V októbri 1921 zriadila Sporiteľňa úplne oddelené korunové a frankové oddelenie. Majitelia korunových vkladov o ne reálne prišli, ak ich zavčasu nevyzdvihli a nezamenili na franky. To však zväčša neurobili. V marci 1920 v Sporiteľni ležala znehodnotená suma 34 mil. K. Jednoduchý prepočet za franky by bol v tomto čase výhodný pre dlžníkov a nevýhodný pre sporiteľov, ktorí nechali vklady s dôverou uložené. Ešte v auguste 1925 sporiteľňa spravovala vklady a bežné účty vo výške 19 944 992 K. Na ich prepočet a „zhodnotenie“ vznikla komisia, ktorá ohodnotila len vklady a vdovské a sirotské peniaze podľa časových pásiem ich vzniku – do r. 1914 v plnej hodnote, v rokoch 1914–1918 v polovičnej a v rokoch 1918–1922 v desatinovej hodnote. Výslednú sumu zvýšila o 10 %, ku

ktorým ešte prirátala peniaze nadácií a fondov. Spolu to predstavovalo 947 000 zlatých (t. j. predvojnových) korún. Na ich splatení sa podieľal štát ako garant sporiteľne, elektrárne Lawana a panovník.

Prepočet a výplata korunových vkladov sa však uskutočnili až v júli 1934. V júni 1932 vláda poverila Sporiteľňu vklady prerábať na franky a 1. júla 1932 bolo jej korunové oddelenie zrušené. Vklady uložené 31. 12. 1914 sa nakoniec prerátali 1:1, vklady z r. 1914–1920 podľa priemerného ročného kurzu.¹⁵⁹

Hoci išlo o miniatúrny štát, jeho prechod na inú, stabilnú menu bol ku škode obyvateľov zbytočne oneskorený, nepochopiteľne komplikovaný a mimoriadne zdĺhavý. Paradoxne trval dlhšie ako v ktoromkoľvek nástupníckom štáte. Ide o málo známy a svojou povahou kuriózný príklad „menovej reformy“.

Diskusia a záver

Falšovanie nostrifikačných označení rakúsko-uhorských bankoviek bolo javom, ktorý zasiahol vo veľkej miere všetky štáty, ktoré tento spôsob nostrifikácie použili. Vo všetkých štátoch vyvolával vážne hospodárske a spoločenské poruchy. Zrejme najväčší rozsah malo falšovanie kolkov v Rumunsku, kde však jeho skutočný rozsah bol odhalený až porovnaním množstva pôvodne opečiatkovaných bankoviek a bankoviek predložených na výmenu za rumunskú menu. Ide o paradox, lebo išlo o štát s rozvrátenou vlastnou menou v dôsledku okupácie ústrednými mocnosťami, invázie do Maďarska a jeho okupácie, menej rozvinutého hospodárstva a odcudzenia zlatého pokladu evakuovaného do Ruska.¹⁶⁰ Išlo aj o štát, v ktorom na menovom zjednotení vedome parazitovali podvodníci zasahujúci aj do najvyšších miest.

Ako druhé nasledovalo zrejme Československo. Príťažlivým terčom falšovateľov bolo kvôli svojej vysokej hospodárskej vyspelosti, jednoznačne najlepšiemu, i keď v svojej podstate nie dobrému stavu meny. Prispieval k tomu aj výrazne negatívny postoj domácich národnostných menších a niektorých záujmových skupín v susedných štátoch. Minister financií Horáček v tejto súvislosti vyslovil málo známy, ale veľmi zaujímavý a logický názor, že pokles hodnoty československej koruny je spôsobený vo významnej miere nedôverou zahraničia v pravosť okolkovaných bankoviek.¹⁶¹

159 Quaderer, R.: Von der Krone zum Franken: Die Währungsfrage nach dem ersten Weltkrieg. Im Wandel beständig 1861–2011. In: Festschrift zum 150-Jahr Jubiläum der Liechtensteinischen Landesbank. Vaduz 2011, s. 49–60.

160 Păunescu, C. – Ștefan M.: Tezaurul Băncii naționale a României la Moscova – Documente. Editura Fundației culturale Magazin istoric, București 1999, 288 s.; Voicu, M.: Tezaurul României de la Moscova. Inventarul unei istorii de o sută de ani. Humanitas. București 2016, 511 s.

161 Prohlášení ministra financí. Lidové noviny, 11. 9. 1919., s. 2; Ministr Horáček prohlašuje. Rovnost, 12. 9. 1919, s. 2.

Takmer rok po menovej odluke bolo od rozsiahlejšieho falšovania nostrifikačných pretlačí uchránené Rakúsko. Terčom intenzívneho falšovania nostrifikačných pretlačí, sústredeného len na 1000-korunáčky a v menšej miere na 10 000-korunáčky, stalo skokovo až v polovici apríla 1920, keď v ČSR už obiehali len kolkované 10- a 20-korunáčky, v Kráľovstve SHS sa končila výmena korún za dinár, keď v Poľsku a Taliansku boli nekolkované koruny vymenené za domáce meny a v Maďarsku sa dokončovala oneskorená nostrifikácia. Zvyšky nekolkovaných bankoviek nachádzajúcich sa v rôznych štátoch bolo teda možné „zhodnotiť“ v tom čase už len falšovaním rakúskych, rumunských alebo maďarských pretlačí. Skutočný rozsah falšovania rakúskych pretlačí nie je z dostupných dokumentov zrejмый. Išlo však bezpochyby o mnohomiliónové čiastky.

Je otázkou, či pomerne značné sumy v bankovkách s falošnými československými kolkami predložené k náhrade v Rakúsku za nekolkované bankovky, tam boli vyvezené preto, lebo sa ich už nepodarilo uviesť do obehu v Československu alebo či išlo o hotovosti získané v dobrej viere za tovar vyvezený do Československa, ktoré majitelia nestihli využiť iným spôsobom.

Rozsah falšovania juhoslovanských pretlačí tesne pred začiatkom tzv. druhého štatistického kolkovania v jeseni 1919 je možné len približne odhadovať podľa rozdielu množstva bankoviek opečiatkovaných v januári 1919 a bankoviek predložených na druhé kolkovanie v jeseni 1919. Rozoznávajúce pravých a falošných pečiatok z prvého kolkovania je takmer nemožné kvôli množstvu druhov pečiatok a nízkej kvalite odtlačkov mnohých z nich. Po druhom kolkovaní nastal v Kráľovstve SHS chaotický stav v korunovom obežive a neochota koruny prijímať. Intenzívne falšovanie kolkov sa však zrejme sústredilo len na 1000-korunáčky. Jeho rozsah však opäť nie je, aspoň zatiaľ, známy.

Podobná situácia bola v slobodnom štáte Fiume (Rijeka). Tam však boli pod tlakom verejnosti pôvodné pečiatky, považované vo veľkom rozsahu za falošné, nakoniec uznané za pravé a kritériom pravosti mali byť graficky komplikovanejšie pečiatky z druhého pečiatkovania. Skutočný rozsah falšovania je ale neznámy. Ani jeho približný odhad nie je možný, lebo takmer všetky nostrifikované bankovky obyvatelia vymenili za líry. Zachované exempláre sa stali numizmatickou vzácnosťou, ktorá sa stala motívom k falšovaniu ku škode zberateľom. Rozoznať dobové a neskoršie falzifikáty je nemožné.

Všetky nástupnícke štáty pri voľbe spôsobu nostrifikačných označení podcenili spôsob jeho prevedenia a riziko ich falšovania. Nedokonalé technické prevedenie a nevhodná voľba farby vo vzťahu k farbe označovaných bankoviek uľahčili falšovanie a na druhej sťažili možnosť overovania pravosti pretlačí. Táto skutočnosť bola aj predmetom kritiky peňažných ústavov i verejnosti.

Rakúsko-Uhorská banka i Bankový úrad Ministerstva financií odmietali zverejniť znaky, podľa ktorých by bolo možné rozoznať pravé kolky od falošných ale-

bo zverejnené opisy boli na tento účel nepozžitelné. Obe inštitúcie svoj postoj zdôvodňovali tým, že by tým dávali návod falšovateľom na odstránenie nedostatkov ich výrobkov. BÚMF vo februári 1920 navyše argumentoval, že pri veľkom množstve typov by zverejnenie znakov nebolo ani technicky možné. Išlo síce o sčasti pochopiteľný postoj, ale svojou neochotou zverejniť znaky falzifikátov vyvolávali nevôľu verejnosti. Vo vzťahu k BÚMF túto nevôľu reflektovala v rakúskych dokumentoch sťažnosť na svojvoľný postup BÚMF pri overovaní pravosti kolkov. V československej tlači takúto nespokojnosť reflektovala tlač, poslanci Národnej rady alebo dokonca sťažnosť súdu na ignorovanie jeho žiadostí o odborné posudky a interpelácie poslancov Národného zhromaždenia.

V Rumunsku bol vypracovaný všeobecný metodický postup rozoznávania falošných pečiatok s opisom znakov pravých pečiatok, ale nie je známe, ako širokému okruhu ľudí bol dostupný alebo nakoľko bol verejnosti zrozumiteľný, vzhľadom na vysokú mieru negramotnosti. Nezávisle na tom bola jeho použiteľnosť krajne problematická. Niektoré „tajné“ znaky boli ľahko napodobniteľné a aj úspešne napodobňované. Navyše ani na pravých odtlačkoch pečiatok nebolo možné predpokladať, že budú dobre reprodukované. Očakávania autora návodu, že falšovatelia budú opravovať zámerné chyby v tvare písma na pečiatkach boli málo realistické. Návod bol štylizovaný nekvalifikovane a pritom značne namyslene.

V Rakúsku bol nátlak verejnosti nakoniec zverejnený stručný oficiálny opis znakov 19 typov falzifikátov zachytených do apríla 1919. Bol však viditeľne neúplný a natoľko neurčitý, že väčšinu falzifikátov podľa neho v bežnom platobnom styku nebolo možné rozoznať. Podobný stav bol aj Československu v prípade opisov zverejňovaných občas v tlači.

Značný, ale zatiaľ presne nekvantifikovateľný rozsah falšovania nostrifikačných pretlačí bol v Maďarsku. Ich veľká časť bola zrejme v obehu prehliadaná.

Pre Rumunsko bolo typické zneužívanie dezorientácie obyvateľstva v overovaní pravosti kolkov alebo v nejasných budúcich podmienkach výmeny koruny za lei k obohacovaniu podvodníkov zameraných na vidiecke a sčasti negramotné obyvateľstvo. V menšej miere takéto špekulatívne správanie bolo zaznamenané aj na Slovensku, kde sa pripisovalo Židom.

Ani nástupnícke štáty, ktoré zvolili ako prechod od rakúsko-uhorskej meny priamu výmenu peňazí a falšovanie nostrifikačných označení bankoviek ich nezasiahlo, sa nevyhli krízovému vývoju a zlému vnímaniu výmeny peňazí zo strany obyvateľstva. Bolo to hlavne kvôli výmenným kurzom, ktoré boli pre obyvateľov nevýhodné. V Poľsku navyše výmena vohňala obyvateľov do náručie nezdravo riadenej markovej meny, ktorá podliehala silným inflačným tlakom (úverová politika poľskej vlády, povinnosť pripustiť na západe Poľska obbeh prudko sa znehodnocujúcej nemeckej marky). Obyvatelia tak boli po štyroch rokoch ožobračení.

V Taliansku bola výmena a jej rozloženie na etapy príčinou rozhorčených analýz a dezilúzií z pričlenenia južných častí bývalej monarchie k Taliansku. V podobnej situácii boli aj obyvatelstva Lichtenštajnska, kde k oficiálnemu prechodu na švajčiarsky frank došlo s nepochopiteľným oneskorením a so zbytočným prehĺbením znehodnotenia rakúsko-uhorských korún v držbe obyvateľstva.

Podakovanie

Autor ďakuje pracovníkom archívu Rakúskej národnej banky za sprístupnenie veľkého množstva dokumentov týkajúcich sa falšovania označení rakúskych, československých a juhoslovenských nostrifikačných označení rakúsko-uhorských bankoviek. Ďalej autor ďakuje dr. Šefanovi Vasiličovi z archívu Národnej banky Rumunska za poskytnutie niektorých novo objavených archívnych materiálov o nostrifikácii rakúsko-uhorských bankoviek v Rumunsku a dr. Jaroslavovi Moravcovi z Kabinetu platidiel ČNB za sprístupnenie niektorých archívnych materiálov.

Currency separation of Czechoslovakia and counterfeiting of the Czechoslovak banknote validation stamps in 1919–1920 in international comparison

Dissolution of Austro-Hungary in late 1918 also resulted in the monetary disintegration of its former territory. It started in Czechoslovakia by secret preparations already before the monarchy collapse and publicly in Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes on 12 December 1918 by prohibition of import of the Austro-Hungarian banknotes. The disintegration was closed in Czechoslovakia by the currency reform in Ruthenia in November 1920 and in Italy in 1921 by withdrawal of the last unstamped Austro-Hungarian banknotes in some small islands in Adriatic sea. Transition to new currencies was carried out in four modes: (1) direct exchange for national currency (Italy, Poland, Czechoslovakia in Ruthenia 1920), (2) overprinting of banknotes (1000 crown notes in Czechoslovakia, Austria, Hungary), (3) hand-stamping of banknotes (Kingdom SCS January 1919, Romania, Fiume 1919 and 1920), (4) application of adhesive stamps (Czechoslovakia, Kingdom SCS September 1919).

In all states having marked the Austro-Hungarian banknotes the used stamps or overprints were largely counterfeited from very different motives. All modes of marking exhibited considerable technical imperfections that made the counterfeiting easy and the counterfeits difficult to recognize. In this way, serious disturbances in money circulation and economical damages arose. The extent of counterfeiting in individual states is known to a very different degree.

The most detailed information is available in Czechoslovakia, where 156 types of counterfeits were distinguished and at the time of circulation of the stamped banknotes, the counterfeits in the value of 255 millions crowns were recorded. However, the analysis of the preserved banknotes, where about one half of counterfeited stamps had not been identified as false, indicate that the real values of counterfeits could reach 500 millions crowns, hence even 10 % of the then money circulation.

The highest extent of counterfeits was identified, basing on the amount of officially stamped banknote and of the stamped banknotes presented for exchange for lei, to about 62 % of money circulation.

Similarly in Kingdom SHS, the amount of counterfeited stamps from the first statistical stamping in January 1919 was estimated only indirectly to about 4–5 % of the money circulation. The extent of counterfeiting of stamps from the second stamping is officially unknown, in spite of the fact, that 10 types of false stamps attached on 1000-crown notes were recorded.

The extent of counterfeiting of stamps in Fiume is exactly unknown. Originally, it was taken as enormously high, but on the protests of citizens all suspect stamps were finally declared as genuine or unrecognizable and let in circulation.

In Hungary, the counterfeits were recorded already during the stamping. There exist many stamps marked as false, but the exact data are still unknown.

In Austria a special situation occurred. Until April 1920, only mostly individual primitive counterfeits of 19 types on small banknotes were recorded. As late as in mid-April an explosion of occurrence of counterfeited overprints on 1000- and 10,000-crown notes appeared. The available data indicate that their values reached several millions of crowns, but the real extent was probably much higher. The total number of officially known types of counterfeits reached 30, but probably was higher. The Austro-Hungarian bank compensated them to most owners by unstamped notes that could be sold in free devise marked with a los of 10-20%. It also compensated the banknotes with false Czechoslovak or Yugoslav stamps, if the owner presented confirmation of the Czechoslovak or Yugoslav authorities, that the stamps are false. The timing of explosion of occurrence of false Austrian overprints coincides with end of legal circulation of unstamped notes in Poland and Italy and with the delayed stamping in Hungary.

Obr. 1. Ukážky pečiatok používaných pri prvej nostrifikácii rakúsko-uhorských bankoviek v Kráľovstve SHS v januári 1919 (1 - úradná pre tlač Ministerstva financií v Belehrade, 2 účelová pečiatka Ministerstva financií - pečiatkovanie nepriateľských peňazí, 3 pečiatka finančného riaditeľstva v Zagrebe prekrytá rumunskou nostrifikačnou pečiatkou, 4 - pečiatka sporiteľne v Lublani a dátumom opečiatkovania 20. 1. 1919, 5 - pečiatka I. pešej brigády, 6 - pečiatka IV. jazdeckého pluku, 7 - pečiatka Okresného úradu v Križevaci, 8 - prezentačná pečiatka Okresného slúžnovského úradu v Bánlaku, (dnes Banloc v rumunskej časti Banátu) s dátumom pečiatkovania)

Obr. 2. Bankovky kolkované pri menovej odluke v Československu v marci 1919

Obr. 3. Pretlač DEUTSCHÖSTERREICH použitá v červenej farbe pri nostrifikácii rakúsko-uhorských bankoviek v Rakúsku v marci 1919 (hore) a na dodatočné označenie 1- a 2-korunových bankoviek v januári 1920 (dole)

Obr. 4. Dva varianty označenia rakúsko-uhorských bankoviek v Rumunsku – v Sedmohradsku na maďarskej strane, v Bukovine na nemeckej strane. V Sedmohradsku v pečiatkach oddeľovali slovo ROMANIA „hviezdičky“, v Bukovine boli medzi slovom ROMANIA a ostatnými časťami kruhového len medzery.

Obr. 5. Pečiatky používané na označenie rakúsko-uhorských bankoviek vo Fiume (a – pôvodné jednoduché pečiatky s textom CITTA DI FIUME, b – sporadické pečiatky jednotiek generála D'Anunzia, c – komplikované pečiatky z druhej nostrifikácie s päťramennou hviezdou)

b

c

Obr. 6. Kolky používané pri druhej nostrifikácii rakúsko-uhorských bankoviek v Kráľovstve SHS na prelome rokov 1919–1920 a tri jazykové verzie kolkov lepených na 100- a 1000-korunáčky. Falošné kolky sú známe len na 1000-korunáčkach.

Obr. 7. Pretlače používané na označenie rakúsko-uhorských bankoviek v Maďarsku v marci až apríli 1920 (hore knihtlačová, dole litografická verzia)

Obr. 8. Varičná šírka pravých československých bankovkových kolkov v hodnote 10, 20, a 50 halierov a 1 koruna.

Obr. 9. Dva hářky s rŕznou polohou vzorovŕch od-tlaãkov ŕiestich variantov pravŕch œeskoslovenskŕch 10-halierovŕch kolkov. Po-loha jednotlivŕch variantov je vyznaãená œíslami 1–6, œís-la na hornom hŕrku boli prenesenŕ z inŕho exem-plŕra s odliŕnou polohou jednotlivŕch variantov.

Obr. 10. Ukážky falošných československých 10-halierových s pokusmi o „korekciu“ nejasných alebo „nedokonalých“ častí obrazu menej kvalitného pravého kolku (vľavo hore).

zápisní zasedání v úřadu Křižkovec   k roku 1920
9 / 24

Z O Z N A M

trestních řízení proti pedaležům v letech 1918 /: po převratu až
do dnešního dne /, tj. řízení se podléhají bankalováním peněz
/: k příslužnosti státního zastupitelství ze dne 12. II. 1920

d. 1201/20 /

čís. po- řá- dové.	zmatek soud- ních spisů a soudů, kde se trestní ří- zení vede.	jméno a pří- mění obvině- ných osob.	povážení a bydliště	stručně vyřízení trestní činnosti	nynější stav trestního řízení
1	Ve VII 201/19 kr. s. úřadu Křižk.	Karel Dittbert	hostinský v Lichácké	zadržán dne 14/4 19 dne 1900Ks za zveve- ní a detektivní o- patření falešných banko- vek	od obžalo- by pro 1 107,200, 201 a 200 3 tr. s. zabaven.
	Ve VIII 298/ 19 kr. s. úřadu Křižk.	Antonín Stej- gmal, Janek Prohl	hostinský v Janič- ovicích, hostinský ve Vlčkov- icích	Ant. Stejgmal platil v dubnu 1919 v Kyšper- ku státnímu a dva detektivní opatře- ním podléhají kol- ky, peníze má od Pa- nle.	od obžalo- by pro zadržán dne 107,200, 201 a 200 3 tr. s. zabaven.
2	2 28/19 okr- s. Zamborsk	Hejn. pochatel	-	20/4 19 v příslužnosti po- kladní v Zamborsku na- lezony 1/20 a 2/20 a podléhají kolky	3 412 tr.
3	Ve VIII 298/ 19 kr. soud v úřadu Křižk.	Armand Nies- ner, Jana Niesnera vd	zeměk v Ostrově sanktion támoš	Volin Jaroslav zám- příslužný obžalován od nich v dubnu 1919 4 / 20K bankovky a pa- dělání kolky	3 90
4	Ve VII 200/19 kr. s. úřadu Křižk.	Karl Heinrich	rolnický pověřený Steinbach	Obviněn z vydání stá- ní příslužník byl st. 4 1919 při přechodu hraniče zadržán a na- lezony u něho 2/20 K a podléhají kolky	3 412 tr.
5	2 28/19 okr- s. Zamborsk	neznam. poch.	-	22/4 19 platila banko- vkařové v příslužnosti kolinky v Zamborsku 1/20 a podléhají kol- kám, zadržán od na- měnů kolky obžalován	3 412
6	2 28/19 okr- s. Zamborsk	neznam. poch.	-	24/4 19 obžalován zám- ka Holandovi v Klášter- ci 30/4 19 Anna zám- nová v Klášterci zve- detektivní a podlé- hají kolky.	3 412

Obř. 11. Prvá strana prehľadu policajných hlásení o výskyte falšne okolkovaných bankoviek z okresu Rumburk (zkušebná platidel ČNB)

Obr. 12. Označenie falšovaných československých kolkov improvizovanými spôsobmi a dodatočne jednou pečiatkou Bankového úradu Ministerstva financií, neuznávané Rakúsko-uhorskou bankou, a označenie dvoma pečiatkami BÚMF vyžadované Rakúsko-uhorskou bankou na poskytnutie náhrady v neoznačených bankovkách

Příloha L.

Typy nálepkových pečetí bankovkových koloků.

Nálepky pocházejí z Vídně . /: Zpracovány byly u přednosty kanceláře pro nálepkovní vojenských for-
mací "Für Deutschböhmen" ve Vídni :/ .

Nálepek jest k okluzní spůsobily. Zpracovi-
tá výplň po stranách slovenského znaku nejmenší. Pro-
střední pohrbek pod křížem slovenského znaku na strán-
ní. Kříže lva neokonturovaná, slovenská orlice bez le-
vé nohy a místo ní pouze tři tečky. Na horním i dol-
ním okraji kříž po 2 čarách spůsobených tlačným
strojem.

Kolky došly od vyznamectví v Berlíně.

Obtvořený tisk rozměrný a nejasný. Kříž ve slo-
venském znaku s neurčitě ohraničenými rameny. 3 pohrb-
ky doleho od sebe. Obě orlice nedokreslené. Konturo-
vání kříže "10" a slova "koruna" potřesené a ne-
jasné. Na dolním okraji vlevo a i vpravo po 6 bílých
čarách místo správně vlevo 7, vpravo 6.

Nálepky vyrobené v tiskárně v Bréměnsk.

Lev i orlice hrubě provedeny. Chon lva u bořene
rozvětvení není zamkat kroužkem. Význačnou známkou to-
hoto pečetka jest tečka ve kříže lva pocházející od ná-
pisu nálepkovníka, jímž dlelány 2 soustředné kruhy, mezi
nimiž jest nápis "Kolek Československé rep. líky". Otvor
tento kruhů spůsobený měl se při výrobě barvou a
jest proto na každém kolku matelný. Ve slově "Republiky"
příměno P a příliš dlouhou nohou.

Obr. 13. Příloha L v Spomienkach radcu K Leopolda s falošnými československými kolkami zachytenými zastupitelskými úradmi v Nemecku, Rakúsku a Maďarsku

Podílky tyto pocházejí z Vídně. /: Oester-

reiter- und Soldatenpost /:

Podílak kolika po 10 hal. vzácně vzácný, Kříž i palubky ve slovenském znění i popravkové listy rozmazané. Lev v kruhu provedení. Největší orlice hlava vždy nematelná, bílý oblouček v křídle slezské orlice nepravdělný a příliš silný. Levé dolní orlice zkrácené. Bílých šerek v dolním okraji výše 10, úprava 8, níže správně výše 7, úprava 6.

Rovně podílak po 1 K jest krabý v kresbě i barvě. Kříž ve slovenském znění pocházející z neurčitých, 3 palubky do sebe splyvajících. Lev a pravda přední tlapou jako utrápenou. Dolní orlice stále volí - lá. Číslice "1" podotýká se písmeny S. Bílých šerek na dolním okraji oboustranně na obou stranách po 6.

Původ obou podílků jest Budapešť.

Podílak podílka po 50 hal. jest sčítelně vedle rovně šerován. Město u pravých kolik jest podílak sčítován. Světlo šerován kolik lva jest neurčité, rovně kresba lipových listů na levé i pravé straně. Dolní jest podílak však velmi sčítán.

Podílky po 20 hal. jsou rovně k obličejům sčítán. Kolik šerován kolik lva jest patetně a sčítán. Společ lipových listů v kresbě nečítán. Význačnou známkou podílka tvoří bodový okruh kolem čísla "20", který je řídký a méně na okraji sčítán.

Obr. 14. Pomůcka Centrální záložne opavské s nalepenou ukázkou falšného 10-halierového kolkou (retrospektívne označený ako typ 7)

Obr. 15. Album „Platidla z doby převratu 1918-1919“, obal a rozvretá prvá a druhá strana časti obsahujúcej ukážky falzifikátov kolkov, s falošne okolovanou 10- a 20-korunáčkou. Číslo typov 5 a 29 sú vpísané dodatočne.

Prag, den 8. November 1923.

III.

/In Verwechselungswegen wurden diese noch ungetauscht/ :

1000-K	bis	28.II.1920
100-K	"	" " " "
50-K	"	30.IV.1920
20-K	"	31.VIII.1920
10-K	"	" " " "

Diese Termine wurden nicht verlängert, doch hat das Bankamt aus freien Stücken für mit echten Stempeln verwechselte Noten bis zum 10.II.1924 allgemein, späterhin aber nur ausnahmsweise, den vollen Wert vergütet, wogegen nimmehr in ganz besonders berücksichtigungswürdigen Fällen bloß eine Teilvergütung gewährt wird.

An Banken etc. mit gefälschten Stempeln sind im Inlande über 150,000,000 K konfisziert worden. Falls Analänder Banknoten mit gefälschten Stempeln präsentierten, wurden Ihnen dieselben mit vernichteten Stempeln zurückgegeben. Man kann das Totale von falsch gestempelten Banknoten auf 200- 250 Millionen K schätzen. Um die durch Stempel-Fälschate unverschuldet zu Schaden kommenden eigenen Bürger teilweise zu entschädigen, wurden für falsch gestempelte Noten, die bis zum 11.III.1921 bei einer Staatskasse deponiert wurden, ab 15.III. bis 31.VIII.1922, 80% ihres Wertes ausbezahlt, sofern gegen den Präsentanten kein Verdacht einer Fälschung, Einschmuggelung oder einer anderen Unredlichkeit vorhanden war.

Obr. 16. List BÚMF adresovaný numizmatikovi a vládnemu radcovi Nicolausovi do Berlína s informáciami o rozsahu falšovania československých bankovkových kolkov. (Kabinet platidel ČNB, Praha).

Die ungläubliche Geschichte.

Die blonde Danni hat mich, ihr einmal eine trübe Geschichte zu erzählen; aber eine neue, interessante, ungläubliche. Da begann ich:

„Es war genau drei Uhr morgens und am Plage. Wir hockten wortlos am Gamm. Leuchtfugeln gingen hoch. Da erscholl...“

„Im Gottes Willen nur keine Kriegserlebnisse! Die habe ich über! Ich glaube Ihnen ja alles gern, aber neu und interessant ist es nicht.“

Da begann ich:

„Es war genau drei Uhr morgens und im Schienfeld zu Neudenberg. Ein tschechischer Offizier und ein bekannter deutschnationaler Herr saßen beisammen beim Weine. Der Offizier trank Rheinwein, der Deutsche Weinler. Der Offizier sang die Wacht am Rhein, der Deutsche das Kede domov miš...“

„Im Gottes Willen nur keine Pöbelgeschichten! Die habe ich über! Ich glaube Ihnen alles gern, aber neu und interessant ist es nicht.“

Da begann ich:

„Es war genau drei Uhr morgens und im Schienfeld zu Neudenberg. Ein tschechischer Offizier und ein bekannter deutschnationaler Herr saßen beisammen beim Weine. Der Offizier trank Rheinwein, der Deutsche Weinler. Der Offizier sang die Wacht am Rhein, der Deutsche das Kede domov miš...“

rief ich schmerzlos, haben Sie aber eine feste Hand, Feldwebel! Ich dachte gar nicht, daß Sie so groß sein können.“

Banfnote.

* Eine Fälschung. (Hessels, S. 268).

Winks für den Zahlungsvorkehr mit unseren Banfnnoten.

Bekanntlich haben unsere insofern des plötzlichen Ausbruches des Nachkrieges und Einbruch des Vertriebens überhafter hergestellten Banfnnoten verschiedene Mängelstellen und eine der photographischen

Platte nicht unähnliche Empfindlichkeit. Um die Gefahr derartiger immerhin noch wertvoller Papiere vor Verlusten zu bewahren und auch der Republik diese Ergüsse heimischer Volkstüchtigkeit für länger Zeit zu erhalten, empfiehlt wir folgende Mittel zu merkender Maßnahmen:

1. Gegen die Lichtempfindlichkeit: Geduldstitute und größere Unternehmen errichten sich heizbare Dunkelkammern (gelbes oder rotes Licht), in welchen sich der gesamte Zahlungsvorkehr vollziehe. Der Pilotmann schafft sich Erfas durch eine über einen Tisch gebreite Decke (wozu zu achten ist, daß dieselbe überalls den Boden berührt) oder durch jeweilige Verbundung eines direkten kleinen Raumes, der hienach einem doppelten Verblirfschutz Genüge leistet.

Als Grundfach dien: Gelbes Licht kleidet die Banfnote bis zur Unkenntlichkeit. Der deutsche Text verschwindet besonders rasch, relativ am längsten sichtbar bleibt die Nummer. (Bei Einlage von Banfnoten zur rascheren Erledigung von Beständen von, gestrichen in rotes Papier einzuschlagen.)

2. Gegen die Empfindlichkeit der Druckfarbe: Jede Verührung mit der bloßen Hand schadet und beschmutzt sowohl Hand als auch Banfnote. Man fange daher die Hand vor Verührung mit der Note in eine 50% Alkohollösung und trockne sie mit einem reinen Wollelappen ab. Mangelt Alkohol genügt der Gebrauch einer Zerkleinerung oder eines ähnlichen Infrarotstrahls.

3. Gegen die hygroskopische Empfindlichkeit: Man zähle nur in Räumen mit der durchschnittlichen Temperatur von 17 bis 20 Grad Celsius. Andere Temperaturen machen das Papier spröde, brüchig, klebrig oder auch feuergefährlich. (Achtung vor Selbstentzündungen.)

4. Fälschungen: Derer gibt es leider zu viele, als daß spezifische Remedien für die Gefahr der Note manhaft gemacht werden könnten. Verschiedenheit des Papiers, der Farbe, der Zeichnung und der Größe der Banfnoten sind keine Merkmale einer Fälschung, da mit der Herstellung der Noten ca. 10 Druckereien beauftragt waren, welche vollständig unabhängig voneinander arbeiteten. Wesentlich ist auch, daß die Fälscher mit bedeutend moderneren Maschinen arbeiteten, wodurch sowohl eine größere Auslage als auch eine bessere Ausföhrung erzielt werden konnte.

Zum Schluß sei darauf hingewiesen, daß es unrecht wäre, alle diese scheinbaren Nachteile als einen Mangel an Vollkommenheit aufzufassen, da gerade diese eine wertvolle Handhabe zur Unterscheidung der Fälschungen bieten.

Verleitet eine durch 10 Minuten in klarem Wasser gebadete Banfnote nicht von ihrer Schönheit und bleibt das Wasser weiterhin klar, so kann selbst der Laie sicher sein, daß er es mit einer dieser gelangenen Fälschungen zu tun hat.

„Quod erat demonstrandum!“

Die Kriegsgefangenen an die Leute zuhause.

Ihr geht in das Theater, Sitzt gnädig im Parkett, Habt manchmal einen Roter, Doch immer euer Bett.

Ihr denkt an jedem Morgens, Wie amüßig ich mich dent, Und denkt nicht an die Sorgen Der vielen andern Leut'.

O müchtet ihr an jene In Rufstank Steppen und Eis, Es sind eure Brüder und Söhne, Sie werden gram und weis.

Sie wünschen sich nichts als eines, Tut ihr für sie ein kleines, Wird ihnen der Weide erlösen.

Der Glaube an menschliche Hopesit, Der ihnen abhanden kam, Den ihnen fünfjährige Hopesit Bis auf die Sehnstucht nahm.

Der Hochtourist.

„Warum soll ich das Zeug bis auf die Schwanzspitze schleppe, wenn mir's da unten gerade so gut schmeckt!“

Allerdings.

Wochens kommt mit fast beschmutzten Fingern nach Hause.

„Naß da jemals gefehrt, daß ich so schmutzige Hände habe?“ schimpft Mama.

„Nein, Mama“, ist die Antwort, „aber Orzpfennig wird's schon gefehrt haben!“

Neuzeitiger Ertrag.

Wie langsam zum 1. April müssen sämtliche Menschen und Morgenstunden, welche Geld im Munde haben, diese Verträge zur Konfiskation anmelden, widerstandslos das Geld dem Staate versfallen.

Die neue Zeit.

Frau zum Eisenmädchen: „Minna, es ist schon 8 Uhr. Wann werden Sie denn endlich aufstehen?“

Minna (schliefend): „Aber was Frau, wegen den 8 Stunden Arbeit schief's doch nicht dafür erst aufzustehen.“

Obr. 17. Karikatúra československého 1-korunového kolku s posmešným textom v libereckom časopise Rübezahl s posmešne ladeným návodom na ochranu papierových peňazí a rozoznávanie falzifikátov.

Obr. 18. Ukázký primitívnych falzifikátov československých bankovkových kolkov, farebné tónované fotografie, priame ručné kresby, ručné kresby reprodukováné tlačou a poštové známky použité ako náhradný objekt.

Obr. 19. Ukážka úradne zachytených falšných alebo podozrivých pretlačí DEUTSCHÖSTERREICH na rakúsko-uhorských bankovkách. Označené textom NOTE ECHT STEMPEL NICHT KONSTATIERBAR (bankovka pravá, pretlač falšná) alebo NOTE ECHT STEMPEL NICHT KONSTATIERBAR (bankovka pravá, pretlač nezistiteľná) a jedna falšná pretlač, ktorá počas obehu unikla pozornosti

Die wichtigsten Merkmale der gefälschten Banknotenstempel

sind folgende:

Type Nr. I: Druck verschwommen.

Type Nr. II: Die guillochierte Umrahmung erscheint als rote, gedeckte Fläche.

Type Nr. III: Die Umrahmung zeigt Abweichungen in den Details. Die Buchstaben sind schlanker.

Type Nr. IV: Umrahmung flächig, Buchstaben unregelmäßig.

Type Nr. V: Buchstaben dünner, Buchstabe Ö seitlich gerade, anstatt oval.

Type Nr. VI: Die Linien der Umrahmung sind teilweise unterbrochen, Buchstaben unregelmäßig.

Type Nr. VII: Umrahmung flächig, Buchstaben unregelmäßig.

Type Nr. VIII: Buchstabe Ö niedriger, seitlich gerade.

Type Nr. IX: Die Buchstaben berühren sich, Druck verschwommen.

Type Nr. X: Die Buchstaben dünner und unsymmetrisch.

Type Nr. XI: Die Linien der Umrahmung sind teilweise unterbrochen. Die Buchstaben sind magerer.

Type Nr. XII: Das Wort Deutschösterreich sitzt nicht im Mittel des Schildes, sondern etwas tiefer.

Type Nr. XIII: Die Umrahmung besteht aus derben, wirt durcheinanderlaufenden Linien. Buchstaben unregelmäßig.

Type Nr. XIV: Umrahmung teilweise flächig, Buchstaben mager und unregelmäßig.

Type Nr. XV: Die Buchstaben zeigen andere Formen.

Type Nr. XVI: Buchstaben Ö und H schmaler.

Type Nr. XVII: Die äußere Umrahmung besteht aus radial verlaufenden Linien.

Type Nr. XVIII: Die Umrahmung ist derb, ohne Begleitlinie. Schrift regelmäßig, jedoch kleiner.

Type Nr. XIX: Die guillochierte Rahmenrosette enthält bei dem echten Stempel weiße Flächen, welche bei der Fälschung zu einer unregelmäßigen weißen Wellenlinie zusammenfließen.

Obr. 21. Prehľad markerov 19 typov falošných pretlačí DEUTSCHÖSTERREICH zachytených Rakúsko-uhorskou bankou vo apríla 1920 (Archív Rakúskej národnej banky, Viedeň).

Obr. 22. Tabule s prvými 20 zo 30 registrovaných typov falošných pretačí DEUTSCHÖSTERREICH (Archív Rakúskej národnej banky, Viedeň). Prvých 19 typov zodpovedá opisom v prehľade na obr. 21.

zur / Überlegung

AKTIENGESELLSCHAFT FÜR CHEMISCHE INDUSTRIE.

RTG. 34 / 2 / 1020 **FABRIK GRAZ**

Telegraphen-Adresse: Graz. Graz. den 16. April 1920 dt.

Telegraph Nr. 178.

S/Ebn.

An die

Hauptanstalt der Oesterr.-Ungarischen Bank,

W I E N .

Am 16.4.ds.J. vormittags wurde bei Ihrer hiesigen Filiale gelegentlich Umschmelzung von Banknoten, durch Herrn Kontroller Ferdinand Smejkal-Lidorad, die Tausendkronennote Serie 1285, Nr. 59.390 angeblich deshalb eingezogen, weil der darauf angebrachte Stempel "Deutsch-oesterreich" falsch gewesen sein soll.-- Wir bemerken, dass genannter Herr Kontroller uns statt dieser Note eine ungestempelte, für uns ganz wertlose 1000 Kronen Banknote aushändigte.-- Serie 1287, Nr. 18404.

Die Fälschung des Stempelaufdruckes "Deutsch-oesterreich" - die erst seit gestern abends der Oesterr.-Ung. Bankfiliale bekannt sein soll, - ist so gelungen, dass genannter Herr Kontroller diese mit freiem Auge nicht erkennen konnte und die Fälschung erst durch einen zweiten Herrn mittelst Lupe festgestellt werden konnte. Bemerkenswert wird, dass in der Öffentlichkeit seitens der Oesterr.-Ung. Bankfiliale bisher nichts verlautbart wurde, dass derartige 1000 Kronennoten gefälscht sind und dass es unter dem Publikum - wenn nicht einmal der Herr Kontroller die Fälschung mit freiem Auge wahrnehmen kann, - viel leichter vorkommt, dass derartige Noten als echt in Zahlungsgattungen angenommen werden.--

./.

Obr. 23. Sťažnosť poškodenej Akciovej spoločnosti pre chemický priemysel v Grazi adresovaná RUB na ťažkú rozoznatelnosť falzifikátov a žiadosť o plnú náhradu zadržaných falošne označených bankoviek. (Archív Rakúskej národnej banky)

AKTIENGESELLSCHAFT FÜR CHEMISCHE INDUSTRIE.

FABRIK **GRAZ**

Telegraphische Adresse: **Ossa.**

GRAZ, den 16. April 1929.

Telephon No. **1 7 9**.

Fortsetzung zum Brief an die Hauptanstalt der Oesterr.Ung.Bank, Wien.

Jedenfalls finden wir es nicht am Platze, dass unsere gestempelte Note ohne weiteres abgenommen und uns dafür eine ungestempelte Banknote, die ja für uns ganz wertlos ist, eingehändigt wird. Wir müssen gegen eine derartige Durchführung Protest erheben.

Wir bitten sehr um die Ihnen überreichte gestempelte Note wieder ausfolgen zu lassen, worauf auch wir die uns zugeschobene ungestempelte Note herausgeben.

Hochachtungsvoll :

AKTIENGESELLSCHAFT FÜR CHEMISCHE INDUSTRIE
FABRIK GRAZ
LUCK SCHNEIDER

rekomandiert.

Obr. 20. Prechodná modifikovaná emisia rakúsko-uhorských bankoviek s pretlačou ECHT (pravá) a podpismi úradníkov RUB potvrdzujúcou pravosť pretlače DEUTSCHÖSTERREICH. Takto boli upravené len 1000- a 10 000-korunáčky

Obr. 24. Pretlač s textom AUSGEBEN NACH 10 OKTOBER 1920 (vydané po 10. októbri 1920) zavedená na príkaz Spojeneckých mocností na pôvodných rakúsko-uhorských bankovkách, ktoré sa mali ako neoznačené používať na výplatu starých záväzkov z doby pred nostrifikáciou bankoviek v Nemeckom Rakúsku. Na 10- až 1000-korunáčkach je červená, na 1- a 2-korunáčkach čiernozelená.

Obr. 25. Vzorové odtlačky pečiatok používaných na označenie rakúsko-uhorských bankoviek v Sedmohradsku (Archív Národnej banky Rumunska).

Obr. 26. Ukážky pravdepodobne pravých a pravdepodobne falšovaných rumunských nostrifikačných pečiatok na rakúsko-uhorských bankovkách, v sedmohradskom i bukovinskom variante. Zobrazené sú predovšetkým falzifikáty z 10-korunáčok, na ktorých sú lepšie vidieť ich vlastnosti.

Obr. 27. Lokálne označenia rakúsko-uhorských bankoviek v Temešvári, Szegede a Arade počas ich okupácie francúzskou alebo rumunskou armádou.

Obr. 28. Falzifikáty maďarských pretlačí na rakúsko-uhorských bankovkách, hore prehliadnuté v obehu a rozoznané v zachovanom numizmatickom materiále, v strede falzifikáty zachytené a označené krížom počas obehu a dole falošná pretlač na falošnej 1000-korunáčke.